ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΥ
Ὁμοτίμου καθηγητοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς
Ἀκαδημαϊκοῦ

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΜΗΤΡΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ

Μετὰ δυσχερείας εὗρεν εἴσοδον ἐν τοῖς σχολείοις πάντων τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν ἡ διδασκαλία τῆς μητρικῆς γλώσσης ὡς ἰδιαιτέρου μαθήματος. Τοῦτο ὀφείλεται πλὴν ἄλλων αἰτίων καὶ εἰς τὴν πρότερον ἐπικρατοῦσαν κυριαρχίαν τῆς λατινικῆς γλώσσης ἐν ταῖς χώραις ταύταις. Ὡς παράδειγμα φέρομεν τὴν Γερμανίαν. Κατὰ τὸν μεσαιῶνα ὑπῆρξεν ἰσχυροτάτη ἡ ἐπίδρασις τῆς λατινικῆς γλώσσης ἐπὶ τὰς ἐπιστήμας, τὴν φιλολογίαν, τὰς καθ' ἡμέραν ἀναστροφάς, ἑνὶ λόγῳ ἐπὶ τὸν ὅλον βίον τοῦ ἔθνους τούτου. Καὶ ἐπὶ τῶν γερμανικῶν σχολείων ἐκυριάρχει αὕτη μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε αὐτὸς ὁ Λούθηρος, εἰ καὶ πρακτικῶς συνεβάλετο, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, πρὸς καλλιέργειαν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς γερμανικῆς γλώσσης διὰ τῶν συγγραφῶν, αἵτινες εἶναι γεγραμμέναι γερμανιστί, καὶ διὰ τῶν κηρυγμάτων αὐτοῦ, ἅτινα ὡσαύτως ἐγένοντο ἐν γερμανικῇ γλώσσῃ, ἐν τούτοις ἐφρόνει, ὅτι οἱ παῖδες ἐν τῷ σχολείῳ ὤφειλον νὰ διδάσκωνται λατινικά. Καὶ οἱ πλεῖστοι διευθυνταὶ τῶν σχολείων ἰσχυρίζοντο τότε, ὅτι ἡ γερμανικὴ γλῶσσα εἶναι βάρβαρος καὶ προσεπάθουν, ὅπως οἱ παῖδες ὁμιλῶσι καὶ γράφωσι τὴν λατινικήν.

Ἡ αὐτὴ τάσις ἐπεκράτει καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν ἄλλαις πεπολιτισμέναις χώραις τῆς Εὐρώπης. Καὶ εἰς τὰ Πανεπιστήμια ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἐκυριάρχει ἡ λατινικὴ μέχρι τοῦ 17ου αἰῶνος. Αἱ παραδόσεις τῶν καθηγητῶν ἐγίνοντο λατινιστί, αἱ διατριβαὶ τῶν φοιτητῶν ἐγράφοντο ἐν λατινικῇ γλώσσῃ κ.τ.λ. Αὐτὸς ὁ μέγας παιδαγωγὸς Κομένιος ἐκήρυττεν, ὅτι ἡ λατινικὴ ἀποτελεῖ μέσον, συνδέον τοὺς πεπαιδευμένους πάντων τῶν λαῶν. Καὶ πράγματι ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ ἡ λατινικὴ ἀπετέλει τὴν ἐπιστημονικὴν γλῶσσαν πάντων τῶν πεπαιδευμένων καὶ ἀνεγινώσκετο ὑπὸ πάντων.

Ἀλλὰ καὶ βραδύτερον ἐξηκολούθει ἀποκρουομένη ἡ ἰδέα τῆς ὑπάρξεως ἰδιαιτέρου γλωσσικοῦ μαθήματος. Ἐθεωρεῖτο, ὅτι παῖς κανονικῆς νοημοσύνης μανθάνει τὴν μητρικήν του γλῶσσαν ἀφ' ἑαυτοῦ διὰ τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν ὁμοίων του.

Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως κατερρίφθησαν αἱ τοιαῦται ἀντιλήψεις. Ἂν καὶ δὲν δύναταί τις νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι καὶ ἄνευ συστηματικῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας μανθάνει τις τὴν μητρικήν του γλῶσσαν, ἐν τούτοις κατεδείχθη, ὅτι αἱ ἀπαιτήσεις, τὰς ὁποίας προβάλλουσιν οἱ σκοποὶ τῆς ἀγωγῆς καὶ αἱ ἀνάγκαι τοῦ βίου, οὐδὲ πόρρωθεν ἐπιτυγχάνεται νὰ πληρωθῶσι διὰ τῆς πρακτικῆς ἐκμαθήσεως τῆς γλώσσης, ἀλλ' ἀπαιτεῖται πρὸς τοῦτο ἰδιαιτέρα γλωσσικὴ διδασκαλία. Αὕτη δ' ἐκρίθη τοσούτῳ μᾶλλον ἀναγκαία, ὅσῳ ἡ συνήθης γλῶσσα τῆς ἐπικοινωνίας τῶν ἀνθρώπων, τὴν ὁποίαν ἐκμανθάνει τις μηχανικῶς διὰ τῆς πράξεως, ἄνευ συστηματικῆς διδασκαλίας, διαφέρει τῆς γραπτῆς γλώσσης τῶν μεμορφωμένων, ἡ ὁποία ἐν πάσαις ταῖς χώραις διδάσκεται ὡς μητρικὴ γλῶσσα.

Καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ μακρὸν δὲν ἐδιδάσκετο μάθημα μητρικῆς γλώσσης. Συνετέλεσε δ' εἰς τοῦτο τὸ μὲν ἡ παρ' ἡμῖν κυριαρχία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, τὸ δὲ τὸ ἀδιάπλαστον ἑνιαίας γλώσσης τοῦ λαοῦ παρ' ἡμῖν.

Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως μετεβλήθησαν αἱ συνθῆκαι. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἤρχισαν νὰ γράφωνται παρὰ τοῖς λαοῖς ἔργα ἐν τῇ μητρικῇ γλώσσῃ καὶ ἐνισχύθη παρ' αὐτοῖς τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα, ἰσχυροποιήθη καὶ ἡ τάσις πρὸς χρῆσιν καὶ διδασκαλίαν τῆς μητρικῆς γλώσσης. Καὶ ἀνεφάνησαν ἐν πάσαις ταῖς χώραις ὑπέρμαχοι τῆς πατρίου γλώσσης. Καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐκέρδιζεν ἔδαφος ἡ ἰδέα περὶ τῆς ἀνάγκης, ὅπως διδάσκηται αὕτη ἐν τοῖς σχολείοις. Αὕτη δέ, ὡς εἴπομεν, εὗρισκεν ἰσχυρότατον ἔρεισμα ἐν τῇ ἐπιρρώσει τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος τῶν λαῶν. Οὕτω δὲ σήμερον ἀνομολογεῖται γενικῶς ἡ σημασία τῆς μητρικῆς γλώσσης καὶ ἀποτελεῖ ἡ διδασκαλία αὐτῆς τὸ κέντρον πάντων τῶν σχολείων καὶ τὸ θεμέλιον αὐτῶν.

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ-ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Ὡς εἴπομεν, ἀπὸ μακροῦ ἔχει κατανοηθῇ ἡ σημασία τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος καὶ ἡ ἀνάγκη, ὅπως τοῦτο κατέχῃ τὴν προσήκουσαν θέσιν ἐν τοῖς προγράμμασι πάντων τῶν παιδαγωγούντων σχολείων. Τὴν ὀρθότητα τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης κατανοοῦμεν, ἂν ἔχωμεν ἐν νῷ τὴν σπουδαιότητα τῆς μητρικῆς γλώσσης. Δι' αὐτῆς καθιστάμεθα ἱκανοὶ νὰ ἐκφράζωμεν τὰς ἰδέας, τὰς ἐπιθυμίας, τὰ συναισθήματα ἡμῶν, νὰ ἐπιδρῶμεν ἐπὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ νὰ ὁρίζωμεν ἐν δεδομένῳ μέτρῳ τὴν βούλησιν καὶ τὰς πράξεις αὐτῶν. Πλὴν δὲ τούτου ὁ μὴ γινώσκων νὰ ὁμιλῇ καὶ νὰ ἀναγινώσκῃ

καὶ ἐκφράζῃ προσηκόντως τὰ διανοήματα αὐτοῦ συναντᾷ ἀνὰ πᾶν βῆμα προσκόμματα ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτοῦ.

Περαιτέρω ἡ γλῶσσα ἀποτελεῖ τὴν ἀναγκαιοτάτην προϋπόθεσιν πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς διανοίας. Παραστάσεις, τὰς ὁποίας κτᾶταί τις διὰ τῶν αἰσθήσεων, δὲν μένουσιν ἐν τῇ συνειδήσει ἀποκεχωρισμέναι ἀπ' ἀλλήλων καὶ μεμονωμέναι, ἀλλὰ συμπλέκονται πρὸς ἀλλήλας, τῇ ἐπικουρίᾳ δὲ τοῦ ψυχικοῦ μηχανισμοῦ καὶ εἰδικῶν διανοητικῶν ἐνεργειῶν κτᾶται ἡ ψυχὴ ἐννοίας. Καὶ ἡ διδασκαλία ἀποσκοπεῖ τὴν περαιτέρω μόρφωσιν τοῦ κύκλου τῶν ἰδεῶν, τὴν γένεσιν νέων ἐποπτειῶν καὶ ἐκ τούτων τὴν ἀναγωγὴν εἰς νέας ἐννοίας. Ἀξία λόγου ὅμως ἐπεξεργασία τοῦ κύκλου τῶν ἰδεῶν δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ἄνευ τῆς γλώσσης. Αἱ λέξεις ἀποτελοῦσι τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων δηλοῖ ὁ ἄνθρωπος τὰς παραστάσεις καὶ τὰς ἐννοίας, τὰς ὁποίας σχηματίζει, καὶ κατορθοῖ νὰ ἔρχηται εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Αὗται προσέτι εὐκολύνουσι τὴν ἐντύπωσιν τῶν μεμαθημένων, διότι εἶναι οἱ φορεῖς καὶ τὰ στηρίγματα τῶν ἐποπτειῶν καὶ τῶν ἐννοιῶν.

Προσέτι ἡ ὅλη πνευματικὴ ἐργασία τῆς ἀνθρωπότητος ὑπάρχει ἀποτεθησαυρισμένη ἐν τοῖς γραπτοῖς μνημείοις καὶ ἐξ αὐτῶν ὀφείλει τὸ ἄτομον νὰ ἀντλῇ πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος αὐτοῦ. Τοῦτο ὅμως δύναται νὰ πράξῃ, μόνον ὅταν κατέχῃ τὴν γλῶσσαν. Ἐκ τούτου δὲ συνάγεται, ὅτι ὑφίσταται ἀμοιβαία στενοτάτη συνάφεια καὶ ἐπίδρασις μεταξὺ τῆς μορφώσεως τῆς διανοίας καὶ τῆς γλώσσης.

Τέλος δὲ καὶ ἐπὶ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐν τῷ σχολείῳ ἐργασίας, ἐπὶ τὴν προσήκουσαν διεξαγωγὴν πάντων τῶν λοιπῶν μαθημάτων καὶ πασῶν τῶν ἄλλων ἐργασιῶν, αἵτινες τελοῦνται ἐν τῷ σχολείῳ, ἀσκεῖ ἄμεσον καὶ ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν ἡ γνῶσις τῆς γλώσσης, ἥτις καὶ ἀποτελεῖ ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν πρὸς ὀρθὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν τούτων. Ἡ ἐπίδοσις δὲ τοῦ μαθητοῦ ἐν τῇ γλώσσῃ ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν πρὸς εὐδοκίμησιν αὐτοῦ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς λοιποῖς μαθήμασιν, ἅτινα ἔχουσιν αὐτὴν κύριον ὄργανον. Καὶ ἡ ὅλη ἐν τῷ σχολείῳ διανοητικὴ ἐργασία, ἡ ὅλη ἐνέργεια πρὸς γένεσιν καὶ ἀπεικόνισιν καὶ παράστασιν, ἔχει ἀνάγκην τῆς γλώσσης, ἡ ὅλη ἐκδήλωσις ἰδεῶν καὶ συναισθημάτων τελεῖται δι' αὐτῆς. Καὶ καθόλου τὸ ὅλον ἀποτέλεσμα τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς διδασκαλίας εὑρίσκει ἐν τῇ γλώσσῃ τὴν πληρεστάτην αὐτοῦ ἐξεικόνισιν καὶ συμπλήρωσιν.

Καὶ δι' ἄλλον λόγον τὸ μάθημα τῆς μητρικῆς γλώσσης πρέπει νὰ κατέχῃ κεντρικὴν θέσιν ἐν τοῖς προγράμμασι τῶν σχολείων. Δεδομένου, ὅτι πᾶσα διδασκαλία τελεῖται διὰ τῆς γλώσσης, ἕπεται, ὅτι καὶ πάντα τὰ ἄλλα μαθήματα ἀποτελοῦσι ἀπό τινος ἀπόψεως καὶ γλωσσικὰ μαθήματα. Καὶ πάντες οἱ διδάσκαλοι εἶναι μέχρι τινὸς καὶ διδάσκαλοι τῆς γλωσσικῆς ἐξελίξεως καὶ ὑπεύθυνοι διὰ τὴν γλωσσικὴν διαμόρφωσιν τοῦ παιδός. Καὶ ἕνεκα τούτου ὀφείλουσι νὰ προάγωσι καὶ γλωσσικῶς τοὺς μαθητὰς αὐτῶν, φροντίζοντες

ὅπως καὶ αὐτοὶ ὁμιλῶσιν ὀρθῶς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτῶν ἀποδίδωσι τὰς γνώσεις αὐτῶν χρησιμοποιοῦντες τὰς προσηκούσας γλωσσικὰς ἐκφράσεις.

Ἕνεκα τούτων τῶν λόγων τὸ γλωσσικὸν μάθημα πρέπει, ὡς εἴπομεν, νὰ κατέχῃ κεντρικὴν θέσιν ἐν τῇ ὅλῃ διδασκαλίᾳ, διότι ἄνευ αὐτοῦ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τῶν μαθητῶν θὰ παραμένῃ ἐπὶ λίαν ταπεινοῦ ἐπιπέδου. Ὁ ὅλος καρπὸς τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς διδασκαλίας εὑρίσκει ἐν αὐτῇ τὴν τελείαν αὐτοῦ ἐκδήλωσιν καὶ ἀποκρυστάλλωσιν.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Ὁ σκοπὸς ὁ ἐπιδιωκόμενος διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῆς μητρικῆς γλώσσης περιλαμβάνει τὰς ἑπομένας ἀπαιτήσεις:

α) Νὰ καταστήσῃ εἰς τὸν μαθητὴν γνωστὸν τὸν μηχανισμὸν τῆς γλώσσης, νὰ εἰσαγάγῃ αὐτὸν εἰς τὸ πνεῦμα αὐτῆς, νὰ καταστήσῃ αὐτὸν κύριον τῶν μορφῶν, σχημάτων, ἰδιορρυθμιῶν αὐτῆς, νὰ γνωρίσῃ εἰς αὐτὸν τὸν θησαυρὸν τῶν λέξεων καὶ τῶν νόμων αὐτῆς. Οὕτω δὲ νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὸν τὴν δύναμιν, ὅπως ἐννοῇ καὶ ὁμιλῇ ἁπταίστως τὴν γλῶσσαν τῶν μεμορφωμένων τοῦ ἔθνους αὐτοῦ καὶ ἐκφράζῃ ἐν αὐτῇ γραπτῶς τὰ διανοήματα αὐτοῦ.

β) Νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἱκανότητα, ὅπως ἀναγινώσκῃ καὶ κατανοῇ τὰ βιβλία τὰ γεγραμμένα ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον αἱ ἐν αὐτοῖς περιεχόμεναι ἰδέαι εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὴν ἀντιληπτικὴν δύναμιν αὐτοῦ.

γ) Νὰ καταστήσῃ εἰς αὐτὸν γνωστὸν ἱκανὸν ἀριθμὸν τῶν ἀρίστων λογοτεχνικῶν προϊόντων τῶν γεγραμμένων ἐν τῇ μητρικῇ του γλώσσῃ.

δ) Νὰ συντελῇ εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ περιεχομένου τῶν ἀναγνωσμάτων ὡς καὶ τὴν ἠθοπλαστικὴν καὶ ἐθνικὴν μόρφωσιν αὐτοῦ.

Μέσα πρὸς τοῦτο.

Πρὸς πλήρωσιν τῶν σκοπῶν τούτων εἶναι συντελεστικὰ τὰ ἑπόμενα μέσα:

α) ***Γενικὴ θεραπεία τῆς γλώσσης.*** Ἡ γνῶσις τῆς γλώσσης δέον νὰ ἀσκῆται καὶ ἐπιδιώκηται ἐν τῇ ἀγαστροφῇ τοῦ παιδὸς ἔξω τοῦ σχολείου καὶ ἰδίᾳ ἐν τῷ σχολείῳ ἐν πᾶσι τοῖς μαθήμασι, συστηματικώτερον δὲ ἐν τῷ γλωσσικῷ μαθήματι. Ὅτι πρὸς τοῦτο δύνανται νὰ συντελῶσι πάντα τὰ μαθήματα συνάγεται ἐκ τοῦ ὅτι ἐν αὐτοῖς πᾶσα διδασκαλία κυριώτατον ὄργανον ἔχει τὴν γλῶσσαν, ἥτις διὰ τοῦτο ἐν τῇ χρήσει αὐτῆς δύναται νὰ καλλιεργῆται καὶ τυγχάνῃ τῆς δεούσης διαμορφώσεως παρὰ τοῖς μαθηταῖς. Ἂν δὲ ἕκαστος διδάσκαλος ἔχῃ ταῦτα ὑπ' ὄψει, ἕκαστον μάθημα θὰ ἀποβαίνῃ καὶ ἔμμεσον γλωσσικὸν μάθημα καὶ θὰ διευκολύνηται ἡ καλλιέργεια

τῆς γλώσσης. Πρὸς τοῦτο προβάλλεται ἡ ἀπαίτησις νὰ ποιῆται ὁ διδάσκαλος χρῆσιν γλώσσης κομψῆς καὶ ἀπταίστου καὶ νὰ ἀξιοῖ παρὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὅπως ἐκφράζωνται πάντοτε ὀρθῶς καὶ κομψῶς καὶ ὅπως ἐκτελῶσι πᾶσαν γραπτὴν ἐργασίαν αὐτῶν ἐν γλώσσῃ κομψῇ καὶ ἀπηλλαγμένῃ σφαλμάτων.

Μὴ τηρουμένων τῶν ἀπαιτήσεων τούτων, θὰ ἀστοχῇ πᾶσα προσπάθεια τοῦ ἰδιαιτέρου γλωσσικοῦ μαθήματος, διότι δὲν ἀρκεῖ τὸ γλωσσικὸν μάθημα πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ προβαλλομένου σκοποῦ. Πλὴν δὲ τούτου, ἵνα ὁ μαθητὴς ἀποκτήσῃ ἐπαρκῆ καὶ πολυμερῆ γλωσσικὴν μόρφωσιν, δὲν ἀρκεῖ τὸ ἰδιαίτερον γλωσσικὸν μάθημα, ἀλλ' εἶναι ἀναγκαία ἡ κτῆσις γλωσσικῆς δεξιότητος ἐν πάσαις ταῖς σφαίραις τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ.

β) ***Ἰδιαίτερον γλωσσικὸν μάθημα.*** Εἰ καὶ εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι ὁ μαθητὴς διὰ τῆς ἀναστροφῆς μετὰ τῶν ὁμοίων του καὶ τῆς συχνῆς χρήσεως τῆς μητρικῆς γλώσσης κατ' αὐτὴν ὡς καὶ διὰ τῆς χρήσεως αὐτῆς ἐν τοῖς λοιποῖς μαθήμασι καθίσταται μέχρι τινὸς κάτοχος αὐτῆς, τοῦτο ὅμως δὲν ἀρκεῖ. *Ἡ γνῶσις τῆς γλώσσης δὲν συνίσταται εἰς τὴν μηχανικὴν χρῆσιν αὐτῆς, ἔστω καὶ ὀρθήν, ἀλλ' εἰς τὴν ἀσφαλῆ γνῶσιν τῶν γλωσσικῶν κανόνων, τοὺς ὁποίους ὀφείλει τις νὰ ἀκολουθῇ ὁμιλῶν ἢ γράφων.* Τοῦτο δὲ κατορθοῦται διὰ συστηματικῆς διδασκαλίας τῆς γλώσσης καὶ τοῦ μηχανισμοῦ αὐτῆς. Δι' αὐτῆς ἀποκτᾷ ὁ παῖς ἀσφάλειαν καὶ βεβαιότητα περὶ τὴν ὀρθὴν χρῆσιν αὐτῆς καὶ μορφοῖ στερεὸν γλωσσικὸν συναίσθημα.

Πλὴν τούτου παρὰ τὴν προφορικὴν γλῶσσαν ὑπάρχει καὶ ἡ γραπτὴ μετὰ τῆς πλουσίας αὐτῆς λογοτεχνίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ εἶναι κατατεθειμέναι αἱ ἰδέαι τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τοῦ ἔθνους. Ἐν αὐτῇ δὲ καταφαίνεται καὶ ἡ ὡραιότης τῆς γλώσσης. Ἡ γνῶσις ὅμως πάντων τῶν στοιχείων τούτων εἶναι ἀδύνατος ἄνευ εἰδικῆς σπουδῆς τῆς γλώσσης καὶ ἰδιαιτέρου πρὸς τοῦτο μαθήματος. Δυστυχῶς ἡ διδασκαλία τῆς ἡμετέρας γλώσσης παραμελεῖται ἐν τοῖς σχολείοις ἡμῶν, μάλιστα τῆς μέσης παιδείας. Τοῦτο προέρχεται ἐν πρώτοις ἐκ τῆς ἀρχούσης παρὰ πολλοῖς τῶν διδασκάλων ἰδέας, ὅτι ἡ γλῶσσα ἡμῶν δὲν διεμορφώθη ἀκόμη εἰς τρόπον, ὥστε νὰ διδάσκηται κατὰ τρόπον ἐνιαῖον καὶ συστηματικόν, ὅτι εἶναι ἀκόμη ἄρρυθμος καὶ ἄπλαστος, εὑρισκομένη εἰσέτι εἰς διαρκῆ ροὴν καὶ μεταβολήν, ὅτι δὲν ἔχει σταθεροὺς κανόνας οὐδὲ γραμματικὴν καὶ ἕνεκα τούτου δὲν εἶναι ἀκόμη κατάλληλος πρὸς διδασκαλίαν. Ταῦτα ὅμως ἰσχύουσι περὶ τῆς δημώδους γλώσσης, οὐχὶ δὲ καὶ περὶ τῆς ἐπισήμου γλώσσης τοῦ ἔθνους, ἥτις, ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, πρέπει νὰ διδάσκηται συστηματικῶς ἐν τῷ σχολείῳ.

Ἕτερος λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης χωλαίνει ἐν τοῖς σχολείοις ἡμῶν, εἶναι ἡ ἔλλειψις τῆς δεούσης γλωσσικῆς καὶ παιδαγωγικῆς μορφώσεως παρὰ τοῖς διδασκάλοις καὶ ἡ ἀνικανότης αὐτῶν, ὅπως διδάσκωσι τὸ μάθημα τοῦτο προσηκόντως.

Ἀποτέλεσμα δὲ τούτου εἶναι, ὅτι οἱ μαθηταὶ ἐξέρχονται τῶν σχολείων, τῶν τε κατωτέρων καὶ τῶν ἀνωτέρων, ἔχοντες ἀνεπαρκῆ γλωσσικὰ ἐφόδια, ἀδυνατοῦντες νὰ χρησιμοποιῶσι τὴν γλῶσσαν μετ' εὐχερείας καὶ ὀρθότητος, καὶ ἀνίκανοι νὰ γράψωσι μίαν περίοδον εἰς γνήσιον νεοελληνικὸν ὕφος, μεταχειριζόμενοι ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ αὐτῶν ἰδιωτισμοὺς ξένων γλωσσῶν καὶ ἰδίᾳ ἐκφράσεις καὶ τύπους εἰλημμένους ἐκ τῆς ἀρχαίας ἡμῶν γλώσσης. Ἕνεκα δὲ τούτου καὶ ἡ καθόλου μόρφωσις τῶν ἀτόμων ἀποβαίνει παρ' ἡμῖν ἐλαττωματικὴ καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα φθείρεται εἰς τὰ χείλη καὶ τὸν κάλαμον τῶν ὁμιλούντων ἢ γραφόντων αὐτήν.

ΚΛΑΔΟΙ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Τοὺς διδακτέους ἐν τῷ σχολείῳ κλάδους τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος διακρίνομεν εἰς τέσσαρας, εἶναι δὲ οὗτοι:

α) Ἀσκήσεις περὶ τὴν προφορικὴν ἔκφρασιν (ἐποπτικὴ διδασκαλία).

β) Ἑρμηνεία τῶν κειμένων καὶ συναφὴς διδασκαλία ἐν τῷ ἀναγινώσκειν.

γ) Διδασκαλία ἐν τῷ γράφειν (ἐκθέσεις ἰδεῶν).

δ) Ἰδιαιτέρα γλωσσικὴ διδασκαλία (γραμματική, συντακτικόν, ὀρθογραφία) τῆς ἐπισήμου γλώσσης τοῦ ἔθνους, ἥτις μόνη πρέπει νὰ διδάσκηται ὡς ἡ μητρικὴ γλῶσσα.

ΤΙΣ Η ΜΗΤΡΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ Η ΔΙΔΑΚΤΕΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΩΣ ΕΝ ΤΩ ΣΧΟΛΕΙΩ;

Ἡ γλωσσικὴ ἐξέλιξις παίδων κανονικῶν εἶναι δυνατὸν νὰ φθάσῃ εἰς ὡρισμένον τι πέρας μέχρι τοῦ πέμπτου ἔτους τῆς ἡλικίας, ἂν δὲν ἐμποδίσωσιν αὐτὴν δυσμενεῖς ἐπιδράσεις. Ἀπὸ τῆς ἡλικίας ταύτης ἀποβαίνει ὁ παῖς ἱκανὸς νὰ ἐκδηλοῖ τὰ συναισθήματα, διανοήματα καὶ βουλήματα αὐτοῦ κατὰ τρόπον ἀντιληπτόν. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ πέρας αὐτῆς συνεχίζεται ἡ ἐνέργεια τοῦ παιδὸς πρὸς κτῆσιν τῆς γλώσσης καὶ διαρκεῖ ἐπὶ μακρόν, ἐκτεινομένη καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς φοιτήσεώς του εἰς τὸ σχολεῖον καὶ πέρα τούτου. Καὶ δὲν συντελεῖται πλέον ἀφ' ἑαυτῆς, ἀλλ' εἶναι ἀναγκαία συστηματικὴ ἐπέμβασις. Ἂν δ' ἀποβλέψωμεν εἰς παῖδας, προερχομένους ἐκ χωρίων καὶ ἀμορφώτων οἰκογενειῶν, δὲν ἀπομακρυνόμεθα τῆς ἀληθείας λέγοντες, ὅτι οὗτοι τὸ μέγιστον ποσὸν τῶν λέξεων καὶ τοὺς τρόπους τῆς ἐκφράσεως προσλαμβάνουσι κυρίως ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς φοιτήσεως εἰς τὸ σχολεῖον.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ βραδυτέρα αὕτη ἐξέλιξις συμπίπτει πρὸς τὸν χρόνον

τῆς φοιτήσεως εἰς τὸ σχολεῖον καὶ δὲν συντελεῖται ἀφ' ἑαυτῆς, ὡς ἡ προτέρα, ἀποβαίνει σπουδαιότατον ἔργον τοῦ σχολείου νὰ ὑποβοηθῇ συστηματικῶς αὐτήν. Ἔχει καθῆκον νὰ αἴρῃ βαθμιαίως τὰς ποικίλας γλωσσικὰς ἀτελείας τοῦ παιδός, τῶν ὁποίων ἄλλαι μὲν εἶναι ἀπόρροια τῆς μὴ συντελεσθείσης ἀκόμη γλωσσικῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ, ἄλλαι δὲ ὀφείλονται εἰς δυσμενεῖς ἐπιδράσεις τοῦ οἴκου, καὶ νὰ πλουτίζῃ καὶ βελτιοῖ κατὰ μικρὸν τὴν γλῶσσαν τῶν μαθητῶν.

Δὲν σκοποῦμεν νὰ ἐκτείνωμεν ἐν τῷ παρόντι τὸν λόγον ἐπὶ πάντων τῶν ζητημάτων, τῶν ἀναφερομένων εἰς τοὺς τρόπους, κατὰ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ τελῆται ἡ συστηματικὴ ἐπέμβασις τοῦ σχολείου πρὸς γλωσσικὴν διαμόρφωσιν τῶν παίδων. Θὰ ἀρκεσθῶμεν μόνον νὰ ἐξάρωμεν γενικάς τινας παιδαγωγικὰς ἀρχάς, αἵτινες πρέπει νὰ ἐφαρμόζωνται κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς μητρικῆς γλώσσης.

Εἷς τῶν σπουδαιοτάτων σκοπῶν τοῦ σχολείου εἶναι νὰ καταστήσῃ κτῆμα τῶν μαθητῶν τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἔθνους των. Καὶ εἰδικώτερον νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἱκανοὺς ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ κατανοῶσι τὰ διανοήματα τῶν ἄλλων, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ χρησιμοποιῶσιν ἁπταίστως τὴν μητρικὴν γλῶσσαν, ὁμιλοῦντες ἢ γράφοντες.

Γεννᾶται ὅμως τὸ μέγα ἐρώτημα: Ποία εἶναι ἡ μητρικὴ γλῶσσα, ἥτις πρέπει νὰ διδάσκηται συστηματικῶς ἐν τῷ σχολείῳ;

Καὶ εἶναι εὔλογον τὸ ἐρώτημα τοῦτο, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ γλῶσσα ἡμῶν, ὡς καὶ αἱ γλῶσσαι ὅλων τῶν πεπολιτισμένων λαῶν, δὲν ἐμφανίζεται ὑπὸ μίαν καὶ μόνην μορφήν. Οὕτως ἔχομεν ἐν πρώτοις τὰς διαλέκτους. Ἔχομεν περαιτέρω τὸν προφορικὸν λόγον, ὅστις καὶ ἐν τῇ αὐτῇ κοινωνίᾳ δεικνύει πολλὰς παραλλαγὰς ἀναλόγως τῆς μορφώσεως τῶν ἀτόμων. Οὕτω διαφέρει ὁ προφορικὸς λόγος τοῦ ἀγραμμάτου λαοῦ ἀπὸ τῆς γλώσσης τῶν συναναστροφῶν τῶν μεμορφωμένων. Τέλος ἔχομεν τὸν γραπτὸν λόγον, ὅστις εἰς ὅλας τὰς γλώσσας τοῦ κόσμου διαφέρει ὅλων τῶν ἄλλων μορφῶν τῆς γλώσσης καὶ δὴ καὶ τοῦ προφορικοῦ λόγου τῶν μεμορφωμένων κατὰ τοὺς γραμματικοὺς τύπους καὶ τὴν πλοκὴν καὶ κατασκευήν. Ὁ γραπτὸς οὗτος λόγος ἕνεκα διαφόρων αἰτίων εἶναι ἀκριβέστερος, κανονικώτερος, ἀλλὰ καὶ πολυπλοκώτερος καὶ ἧττον φυσικὸς ἀπὸ τὸν προφορικόν, ὅστις καὶ ἐν τῇ καθαρωτάτῃ του μορφῇ φέρει ἀκόμη μᾶλλον ἢ ἧττον ἴχνη τῆς διαλέκτου, εἶναι πτωχότερος καὶ ἁπλούστερος τοῦ γραπτοῦ καὶ στερεῖται τῆς ἀκριβείας, κανονικότητος καὶ πειθαρχίας αὐτοῦ.

Λοιπόν, ποῖον ἐκ τῶν εἰδῶν τοῦ λόγου πρέπει νὰ τεθῇ ὡς βάσις τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας ἐν τῷ σχολείῳ; Ἄλλαις λέξεσιν, ποία ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ὀφείλουσιν οὗτοι νὰ διδαχθῶσι συστηματικῶς ὡς γλῶσσαν μητρικήν;

Προτιμῶμεν νὰ ἐξετάσωμεν πρῶτον, τί ἐφαρμόζεται ἀλλαχοῦ. Θὰ περιορίσωμεν δὲ τὸν λόγον εἰς ὀλίγα κράτη.

Γερμανία.

Ὁ μέγας γερμανὸς φιλόσοφος καὶ παιδαγωγὸς Paul Barth λέγει: «Ὅλοι οἱ μαθηταί, κατ' ἐξοχὴν δὲ οἱ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, φέρουσι μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὸ σχολεῖον οὐχὶ τὴν γραφομένην γερμανικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ γλῶσσαν δημώδη καὶ διαλεκτικήν. Ταύτην δὲ δὲν πρέπει ἐν ἀρχῇ νὰ καταφρονῶμεν. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ ἀκούωμεν αὐτὴν καὶ νὰ τὴν διδάσκωμεν παρὰ τὴν γραφομένην γερμανικήν. Τὰ ὀρθὸν εἶναι νὰ ἐπιτρέπωμεν τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῆς κατὰ τὸ πρῶτον σχολικὸν ἔτος ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν μαθημάτων. Μόνον δὲ ὁσάκις ὁ διδάσκαλος θέλει νὰ ἑρμηνεύσῃ φαινόμενόν τι γλωσσικόν, δύναται νὰ ἀφορμᾶται ἀπὸ τοῦ γνωστοῦ εἰς τὸν παῖδα, τ.ἔ. ἀπὸ τῆς γλώσσης τοῦ οἴκου αὐτοῦ».

Ὁ Kirste, ἐπιφανὴς παιδολόγος, γράφει: «Ἡ διαλεκτικὴ γλῶσσα ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν διδάσκαλον ὡς πρότυπον τῆς ἐκφράσεως αὐτοῦ. Τὸ πολὺ δύναται νὰ χρησιμοποιῆται εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ὡς ἀφετηρία πρὸς βαθμιαίαν ἀνύψωσιν τοῦ παιδὸς εἰς τὰς ἀνωτέρας γλωσσικὰς βαθμίδας».

Ὁ Friedrich Tanzer, εἷς τῶν ἐν Γερμανίᾳ εἰδικωτάτων περὶ τὰ ζητήματα τῆς γλώσσης καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτῆς, ἀποφαίνεται περὶ τῆς καθαρευούσης γερμανικῆς, ὅτι ἐδημιουργήθη τεχνητῶς. Καὶ φέρει παραδείγματα, δεικνύοντα, ὅτι αὕτη διαφέρει τῶν γερμανικῶν διαλέκτων οὐ μόνον κατὰ τοὺς φθόγγους καὶ τὰς λέξεις, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς συναρμογὰς τῆς γραμματικῆς καὶ συντακτικῆς οἰκοδομίας.

Ὁ Regener, ἐπιφανὴς παιδαγωγός, γράφει: «Ἡ γλῶσσα ἡ μητρική, τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ θεραπεύσῃ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλη ἢ ἡ καθαρεύουσα (γραπτὴ) γερμανικὴ γλῶσσα (das Hochdeutsche). Αὕτη εἶναι τὸ μέσον πρὸς συνεννόησιν τῶν γερμανικῶν φυλῶν, αἵτινες ὁμιλοῦσι διαφόρους διαλέκτους. Εἶναι δεσμὸς συνενῶν ἁπάσας τὰς γερμανικὰς φυλάς. Εἶναι ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ Κράτους, τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ σχολείου, τῶν δικαστηρίων, τῶν δημοσίων συναθροίσεων, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης. Ὁ παῖς φέρει μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὸ σχολεῖον τὴν λαλουμένην (Mundart). Ἡ γλωσσικὴ δὲ διδασκαλία ὀφείλει νὰ ὁδηγήσῃ τὸν μαθητὴν ἀπὸ τῆς λαλουμένης, τὴν ὁποίαν ὁμιλεῖ, εἰς τὴν καθαρεύουσαν, τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ διδαχθῇ. Καὶ βραδύτερον δὲ χρησιμοποιεῖται ἡ διάλεκτος τότε μόνον, ὅταν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καταστῇ ὁ διδάσκαλος νοητὸς κατ' ἄλλον τρόπον, κυρίως δὲ ἐπὶ ἀρχαρίων.

Ἡ καθαρεύουσα γερμανικὴ εἶναι μᾶλλον γραφομένη. Μόνον ἐν τῇ γραφῇ ρέει καθαρά, ἐνῷ ἡ ὁμιλουμένη καθαρεύουσα φέρει μᾶλλον ἢ ἧττον ἴχνη τῆς διαλέκτου καὶ εἶναι πάντοτε ὀλιγώτερον κανονικὴ ἢ ἡ γραφομένη.

Τέλος ὁ Meumann, ὁ μέγιστος τῶν νεωτέρων παιδολόγων τῆς Γερμανίας, λέγει μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑπόμενα: «Ὀφείλομεν νὰ θεραπεύσωμεν ἐν

τῷ σχολείῳ τὴν κανονικὴν γλῶσσαν, οὐχὶ δὲ τὴν πλημμελῆ παιδικήν. Εἶναι θεμελιῶδες σφάλμα νὰ διδάσκωμεν ἐν τῷ σχολείῳ τὴν φυσικὴν γλῶσσαν τοῦ παιδὸς μεθ' ὅλων αὐτῆς τῶν ἀτελειῶν».

Ἑλβετία.

Παρὰ τῷ ἐπιφανεῖ Ἑλβετῷ παιδαγωγῷ Otto von Greyerz, ὅστις ἠσχολήθη εἰδικῶς περὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ, ἀναγινώσκομεν τὰ ἑπόμενα: «Ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν φέρουσιν οἱ παῖδες εἰς τὸ σχολεῖον ἐκ τοῦ οἴκου, οὐδεμίαν παρέχει εἰς αὐτοὺς δυσχέρειαν καὶ εἶναι εἰς αὐτοὺς ἀγαπητή. Ἀντιθέτως δ' ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ὀφείλουσιν νὰ χρησιμοποιῶσιν ἐν τῷ σχολείῳ, φαίνεται εἰς αὐτοὺς δύσκολος, ξένη, τρόπον τινὰ δυσάρεστος. Προσέτι θεωροῦσιν αὐτὴν πτωχὴν καὶ στερουμένην εὐκαμψίας. Ὁ λόγος δὲ εἶναι, ὅτι ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν μανθάνουσιν ἐν τῷ σχολείῳ, τ.ἔ. ἡ γραφομένη γερμανικὴ γλῶσσα, δὲν εἶναι θερμή, ζωντανή, τῆς καθημερινῆς χρήσεως, ἀλλ' εἶναι γλῶσσα τεχνητή, πεποιημένη, βιβλική, μὲ παρακειμένους καὶ μετοχάς, μὲ σωρείαν προσδιορισμῶν. Ἐνὶ λόγῳ τὴν γραφομένην γερμανικὴν γλῶσσαν οὐδεὶς χρησιμοποιεῖ ἐν τῇ καθ' ἡμέραν ὁμιλίᾳ».

Καὶ ἐπιφέρει ὁ von Greyerz τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα: «Τὸ σχολεῖον ἔχει σκοπὸν νὰ διδάξῃ οὐχὶ τὴν λαλουμένην διαλεκτικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ τὴν καθαρεύουσαν, γραφομένην γερμανικὴν γλῶσσαν, ἥτις συνδέει ἡμᾶς μετὰ τοῦ ὑψηλοτέρου πολιτισμοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ γλῶσσα αὕτη δὲν εἶναι ὅλως ξένη εἰς τοὺς μαθητάς, θεωροῦμεν παιδαγωγικῶς ἀπόβλητον νὰ διδάσκωμεν αὐτὴν ὡς ἐντελῶς ἄγνωστον. Ὑπάρχει τι ἁπλούστερον ἢ νὰ ἐφαρμόζωμεν κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς μητρικῆς γλώσσης τὴν παιδαγωγικὴν ἀρχὴν «ἐκ τοῦ γνωστοῦ πρὸς τὸ ἄγνωστον»; Τοῦτο οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ ὅτι ὀφείλομεν νὰ μεταφέρωμεν τοὺς μαθητὰς βῆμα πρὸς βῆμα ἀπὸ τῆς διαλεκτικῆς των γλώσσης εἰς τὴν χρῆσιν τῆς γραφομένης. Ὀφείλομεν δηλαδὴ νὰ ἀρχίζωμεν ἀπὸ τῶν σημείων τῆς ὁμοιότητος τῶν δύο γλωσσῶν καὶ νὰ ὁδηγῶμεν τοὺς παῖδας εἰς τὰ σημεῖα τῆς διαφορᾶς αὐτῶν. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον θὰ ἀποκτήσῃ ζωὴν εἰς τὴν συνείδησιν αὐτῶν ἡ νέα γλῶσσα, τὴν ὁποίαν διδάσκονται».

Γαλλία.

Ὁ Ch. Charrier, πρύτανις τῆς ἐν Λυῶνι Ἀκαδημίας, γράφει: «τὰ παιδία τὰ τὸ πρῶτον φοιτῶντα εἰς τὸ σχολεῖον, δυσκόλως ὁμιλοῦσιν ἢ ὁμιλοῦσι κακῶς. Καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῆς σχολικῆς διδασκαλίας αἰσθάνονται μεγίστην δυσχέρειαν, ὅπως ἀντικαταστήσωσι διὰ τῆς γαλλικῆς γλώσσης τὰς ἰδιωματικὰς διαλέκτους, αἵτινες εἶναι τρόπον τινὰ ἡ μητρικὴ αὐτῶν γλῶσσα».

Ὁ διαπρεπὴς παιδαγωγὸς G. Compayré γράφει: «Ἐν τῇ οἰκογενείᾳ ὁμιλεῖται συνήθως παρεφθαρμένη γαλλικὴ ἢ καὶ διάλεκτοι ἐπαρχιακαί. Εἰς αὐτὴν ἡ ἐθνικὴ γαλλικὴ γλῶσσα εἶναι πράγματι γλῶσσα ξένη, τὴν ὁποίαν ὀφείλουσι νὰ ἐκμάθωσιν ἐποπτικῶς ἐπὶ τῶν θρανίων τῶν σχολείων».

Ὁ ἐπιφανὴς γλωσσολόγος Meillet λέγει τὰ ἑξῆς: «*Ἡ κοινὴ γαλλικὴ γλῶσσα εἶναι παραδεδομένη, λογοτεχνική, ἀριστοκρατική, τὴν ὁποίαν δὲν δύνανται νὰ χρησιμοποιῶσιν εὐχερῶς, εἰμὴ ἄτομα κατέχοντα ἔξοχον βαθμὸν μορφώσεως. Ἐπλάσθη διὰ τῆς ἐργασίας ἐπιλέκτων κατά τε τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν κοινωνικὴν θέσιν. Εἶναι εἶδός τι ἰδανικοῦ, πρὸς τὸ ὁποῖον οἱ Γάλλοι προσεγγίζουσι μᾶλλον ἢ ἧττον, χωρὶς οὐδεὶς νὰ πραγματοποιῇ αὐτό. Ὑπῆρξε πάντοτε δυσχερὲς τὸ γράφειν τὴν λογοτεχνικὴν γαλλικήν, ἥτις ἐν τῇ παγιωθείσῃ μορφῇ αὐτῆς δὲν ὑπῆρξεν εἰμὴ ἡ γλῶσσα ἐλαχίστων ἀνθρώπων καὶ ἥτις σήμερον δὲν εἶναι ἡ ὁμιλουμένη γλῶσσα οὐδενός*».

Ὁ αὐτὸς γλωσσολόγος ἀποφαίνεται: «*Ἡ γλῶσσα τῶν μεμορφωμένων χρησιμεύει ἐν πάσαις ταῖς χώραις ὡς πρότυπον, τὰ δὲ τοπικὰ ἰδιώματα ἐξαφανίζονται ὀλίγον κατ' ὀλίγον*. Ὅλαι αἱ κοιναὶ γλῶσσαι, αἵτινες ἤρχισαν νὰ λαμβάνωσιν τὴν ὁριστικήν των μορφὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναγεννήσεως, ἡ Ἀγγλική, ἡ Ἰταλική, ἡ Ἱσπανική, ἡ Πορτογαλλική, ἡ Γερμανική, ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τῶν ἀριστέων τοῦ πνεύματος καὶ δὲν δύνανται νὰ ὁμιληθῶσι καὶ γραφῶσιν, εἰμὴ μόνον κατόπιν ἐπιμελοῦς ἐκμαθήσεως. Καὶ ἡ πρακτικὴ χρῆσις αὐτῶν προϋποθέτει ἰσχυρὰν μόρφωσιν».

Ὁμοίως χαρακτηρίζει τὴν γραφομένην γαλλικὴν γλῶσσαν καὶ ὁ πρύτανις τῶν συγχρόνων γάλλων γλωσσολόγων J. Vaudryés, λέγων μεταξὺ ἄλλων: «*Ἡ ἀπόστασις μεταξὺ γραφομένης καὶ ὁμιλουμένης γλώσσης εἶναι μεγίστη. Θὰ ἐδιστάζομεν νὰ γράψωμεν τὰς περισσοτέρας τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας χρησιμοποιοῦμεν εἰς τὸν προφορικὸν λόγον*».

Αἱ ἀνωτέρω γνῶμαι ἐπιφανεστάτων ἐκπροσώπων τῆς ἐπιστήμης διδάσκουσι, τίς γλῶσσα πρέπει νὰ διδάσκηται ἐν τοῖς σχολείοις ὡς μητρική. Καὶ ἡ ἐμπειρία τῶν τελουμένων ἐν τοῖς σχολείοις ὅλων τῶν πεπολιτισμένων λαῶν γνωρίζει εἰς ἡμᾶς, ὅτι οὐδαμοῦ τοῦ κόσμου ἡ γλῶσσα τῶν ἀπαιδεύτων λαμβάνεται ὡς βάσις τῆς ἐν τῷ σχολείῳ γλωσσικῆς διδασκαλίας. Τοὐναντίον πανταχοῦ προσπαθεῖ τὸ σχολεῖον νὰ διδάξῃ συστηματικῶς καὶ καταστήσῃ κτῆμα τῶν μαθητῶν οὐχὶ διάλεκτόν τινα τῆς μητρικῆς των γλώσσης, οὐχὶ τὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ ὁμιλοῦσιν εἰς τὰς οἰκίας των, οὐχὶ τὴν γλῶσσαν τῆς προφορικῆς συναναστροφῆς, τὴν ὁποίαν ἀκούουσι λαλουμένην πέριξ αὐτῶν, ἀλλὰ *τὴν γραπτὴν γλῶσσαν τῶν μεμορφωμένων τάξεων τοῦ ἔθνους των*. Εἶναι θεμελιώδης ἀρχή, ἰσχύουσα ἐν πάσαις ταῖς χώραις, ὅτι τὸ σχολεῖον ὀφείλει νὰ ἀκολουθῇ ἐν τῷ ζητήματι τῆς μητρικῆς

γλώσσης τοὺς μεμορφωμένους καὶ νὰ παρέχῃ εἰς τοὺς μαθητὰς τὸν καθαρώτατον τύπον αὐτῆς.

Ἡ γραπτὴ γλῶσσα διαφέρει τῆς ἐν τῷ προφορικῷ λόγῳ χρησιμοποιουμένης. Ἐν αὐτῇ ἐκδηλοῦται ἡ διανοητική, κοινωνικὴ καὶ πολιτική, καθόλου εἰπεῖν, ἡ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ ἔθνους. Εἶναι τὸ μέσον πρὸς ἔκφρασιν τῶν ὑψηλοτέρων διανοημάτων. Ὁ κρῖκος ὁ συνδέων τὰ διάφορα τμήματα τοῦ λαοῦ πρὸς ἄλληλα, πρὸς τὰς προτέρας γενεὰς καὶ πρὸς τὸν ὑψηλότερον πολιτισμόν. Ὡς ἔχει δὲ αὕτη διαμορφωθῆ σήμερον παρ' ἡμῖν, δὲν εἶναι οὔτε ἡ γλῶσσα τοῦ Κόντου καὶ τοῦ Μιστριώτου, ἡ προσκολληθεῖσα εἰς τὸν μηχανισμὸν τῆς ἀρχαίας ἀττικῆς καὶ διὰ τοῦτο μὴ ἐπιδεχομένη φυσικὴν καὶ ἀβίαστον ἐξέλιξιν, οὔτε ἡ γλῶσσα τοῦ Ψυχάρη καὶ τῶν αὐτοκαλουμένων μεταρρυθμιστῶν, ἥτις ἀποτελεῖ κρᾶμα τῆς γλώσσης τῶν ἀπαιδεύτων καὶ τῆς αὐθαιρεσίας ὀλίγων ἀτόμων, ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ σημερινὴ λογοτεχνικὴ γλῶσσα, ἥτις εἶναι παραφυὰς τοῦ ψυχαρισμοῦ, δεικνύει δὲ ποικιλίαν παραλλαγῶν μεταξὺ τῶν γραφόντων αὐτὴν καὶ στερεῖται καὶ αὕτη ἐνιαίου γραμματικοῦ καὶ συντακτικοῦ μηχανισμοῦ. Οὐδὲν τῶν ἰδιωμάτων τούτων ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τοῦ Ἔθνους καὶ ἑπομένως δὲν δύναται νὰ τεθῇ ὡς βάσις τῆς ἐν τῷ σχολείῳ γλωσσικῆς διδασκαλίας.

Ἡ γραπτὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα τῶν μεμορφωμένων Ἑλλήνων, ἡ εὐστόχως κληθεῖσα *καθαρεύουσα*[1], εἶναι ἐκείνη, ἥτις πρέπει νὰ διδάσκηται ἐν τῷ σχολείῳ, ὡς συμβαίνει ἐν πάσαις ταῖς χώραις καὶ ὡς διδάσκει ἡ ἐπιστήμη. Εἰς τὴν γραμματικὴν αὐτῆς πρέπει νὰ εἰσάγωνται οἱ μαθηταὶ διὰ συστηματικῆς διδασκαλίας.

Τῆς γλώσσης ταύτης ποιοῦνται χρῆσιν οἱ ἐπιστήμονες πρὸς διατύπωσιν τῶν ἰδεῶν αὐτῶν. Ἐν αὐτῇ εἶναι γεγραμμένα ἄριστα λογοτεχνικὰ ἔργα καὶ τὸ μέγα πλῆθος τῶν διδακτικῶν καὶ μορφωτικῶν βιβλίων. Δι' αὐτῆς γίνονται αἱ ἐπίσημοι πράξεις καὶ ἡ ἀλληλογραφία τῶν δημοσίων ἀρχῶν. Δι' αὐτῆς διενεργεῖται ἡ ἐμπορικὴ ἀλληλογραφία καὶ αἱ ἄλλαι βιοτικαὶ συναλλαγαί. Εἰς αὐτὴν γίνονται αἱ ἐν τῇ βουλῇ, τοῖς δικαστηρίοις καὶ πάσαις καθόλου ταῖς συνελεύσεσιν ἀγορεύσεις καὶ συζητήσεις. Εἰς αὐτὴν συντάσσονται αἱ πλεῖσται τῶν ἐφημερίδων. Ταύτης ποιοῦνται χρῆσιν οἱ διευθύνοντες τὸ Ἔθνος ἡμῶν, ὅταν θέλωσι νὰ ἐπικοινωνήσωσι μετὰ τοῦ λαοῦ, διδάξωσιν αὐτόν, ἐξυψώσωσι τὸ φρόνημά του.

Καθόλου εἰπεῖν, ἡ γλῶσσα αὕτη συνεδέθη στενότατα μεθ' ὅλου τοῦ

---

1. Παρὰ τοῖς Γερμανοῖς ἡ μὲν διαλεκτικὴ γλῶσσα καλεῖται Mundart, ἡ δὲ ἐπίσημος Hochdeutsch. Παρ' ἡμῖν ἐπεκράτησεν ἡ μὲν πρώτη νὰ καλῆται *δημοτική*, ἡ δ' ἑτέρα *καθαρεύουσα*. Οὗτοι εἶναι ὅροι συμβατικοὶ καί, ἐπειδὴ ἐπεκράτησαν, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ μεταβάλωμεν αὐτούς.

κοινωνικοῦ βίου τῆς χώρας ἡμῶν καὶ ἀποτελεῖ τὸ λαμπρότατον δημιούργημα τῆς ἑλληνικῆς διανοίας καὶ τὸ πολυτιμότατον στοιχεῖον τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Αὕτη κατώρθωσε νὰ ἀντικαταστήσῃ διὰ στοιχείων ἀκραιφνῶς ἑλληνικῶν χιλιάδας ξενικῶν λέξεων καὶ ἐκφράσεων, αἵτινες εἶχον εἰσχωρήσει εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ κατὰ τὰ μακρὰ ἔτη τῆς δουλείας καὶ τῆς ἀπαιδευσίας. Διαρκῶς καλλιεργουμένη, ἁπλοποιουμένη, παραμερίζουσα ἀρχαϊσμοὺς καὶ χυδαϊσμούς, κατέκτησε τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ καὶ ἐρριζώθη ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ. Παρ' ὅλας δὲ τὰς ἀντιδράσεις, αἵτινες σήμερον ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐποχὴν ἐγείρονται κατ' αὐτῆς, αὐτὴν προτιμᾷ ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία, εἰς αὐτὴν ἀρέσκεται ὁ Ἑλληνικὸς λαός, αὐτὴν ἀκούων ὁ ἀγρότης διδάσκεται καὶ τέρπεται, αὐτὴν εὔχεται ὁ ἐργάτης νὰ ἐκμάθωσι τὰ τέκνα του εἰς τὸ σχολεῖον.

Στηριζομένη εἰς τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν καὶ χρησιμοποιουμένη διὰ τὰς ὑψηλοτέρας ἀνάγκας τοῦ ἔθνους, ἔλαβε θαυμασίαν ἐξέλιξιν καὶ κατέστη ὄργανον εὔχρηστον καὶ ἐπιτηδειότατον πνευματικῆς ἐπικοινωνίας. Εἶναι πλουσιωτάτη, δυναμένη νὰ ἀποδώσῃ καὶ τὰ λεπτότατα διανοήματα, ἀπέκτησεν ἑνιαῖον, σταθερὸν καὶ σαφῶς καθωρισμένον γραμματικὸν καὶ συντακτικὸν μηχανισμόν, ἔχει κυριολεξίαν καὶ λογικὴν ἀκρίβειαν καὶ ρέει καθαρὰ καὶ διαυγὴς ἐν τῇ χρήσει μὲ σαφῶς καθωρισμένους τύπους καὶ ἐκφράσεις. Ἐὰν δὲ ἀκόμη δεικνύῃ ἀστάθειαν εἴς τινας τύπους καὶ ἐκφράσεις, θὰ ἐξομαλύνῃ καὶ ταῦτα διὰ τῆς χρήσεως καὶ τῆς φυσικῆς καὶ ἀβιάστου ἐξελίξεως.

Εἶναι δὲ καὶ εἰς ἄκρον εὔπλαστος, ἔχει μεγίστην ἐξελικτικὴν δύναμιν καί, ἐνῷ πλουτίζεται καὶ ἐξωραΐζεται, συγχρόνως ἁπλοποιεῖται συνεχῶς, ἀποβάλλουσα πάντα τύπον νεκρὸν καὶ περιπεσόντα εἰς ἀχρηστίαν, ἀντιθέτως δὲ παραλαμβάνουσα καὶ ἀφομοιοῦσα ὅσα στοιχεῖα τῆς λαϊκῆς γλώσσης κατορθοῦσι νὰ ἐπικρατήσωσι καὶ καταστῶσι κτῆμα κοινόν. Ἡ κρατοῦσα τάσις ἐν τῇ ἐξελίξει αὐτῆς εἶναι ἡ ἀποβολὴ ἀρχαϊσμῶν, λέξεων, τύπων καὶ συντακτικῶν πλοκῶν μὴ ἀνταποκρινομένων πλέον πρὸς τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τοῦ λαοῦ καὶ ἀντιθέτως ἡ πρόσληψις λαϊκῶν στοιχείων, ἅτινα, ὡς εἴπομεν, ἐπεκράτησαν διὰ τῆς χρήσεως ἐν τῷ λόγῳ τῶν μεμορφωμένων.

Ὀφείλεται δ' ἡ συντελουμένη αὐτόματος ἐξέλιξις, ἐξάπλωσις καὶ ἐπικράτησις τῆς καθαρευούσης εἰς ποικίλα αἴτια. Ἐν πρώτοις ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἀρτιότης αὐτῆς, ἡ ἑνότης καὶ ἡ πειθαρχία τοῦ μηχανισμοῦ της ἐπιβάλλονται ἀπέναντι τῆς πενίας, ἀκαταστασίας καὶ ἀναρχίας, αἵτινες λυμαίνονται τὰς διαλέκτους.

Περαιτέρω ἡ καθαρεύουσα ἔχει πηγὰς ἀνεξαντλήτους, ἐκ τῶν ὁποίων δύναται νὰ ἀντλῇ ἀενάως νέα στοιχεῖα διὰ τὰς ἑκάστοτε ἀναφαινομένας γλωσσικὰς ἀνάγκας. Τοιαῦτα παραλαμβάνει ἐν πρώτοις ἐκ τῆς ἀρχαίας γλώσσης, πρὸς τὴν ὁποίαν ἔχει στενοτάτην συγγένειαν. Ὡς λέγει ὁ Κοραῆς, «*ἡ χρεία*, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τὰς ἄλλας γλώσσας ἔχει ἡ ἡμετέρα, εἶναι πολλὰ

ὀλίγη, ἐπειδὴ παραστέκει σιμά της ἡ ὑπέρπλουτος αὐτῆς μήτηρ, ἑτοίμη νὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν ὅ,τι τῆς λείπει». Ὡς γνωστὸν δέ, καὶ αἱ ξέναι γλῶσσαι ἀντλοῦσι διαρκῶς ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς πάμπολλα στοιχεῖα πρὸς ἔκφρασιν ἀνωτέρων ἐννοιῶν καὶ διατύπωσιν νέων ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν ὅρων.

Παραλαμβάνει ὡσαύτως ἡ καθαρεύουσα πλείστας ὅσας λέξεις καὶ ἐκφράσεις ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν γλώσσης. Οὕτως εἰσῆλθον ἤδη εἰς αὐτὴν ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν πλῆθος τοιούτων στοιχείων. Ἐκ τούτων ἀρκούμεθα εἰς τὴν μνείαν τῶν ἑπομένων :

« Ὁ Πατήρ. Ὁ Υἱός. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ παντοδύναμος Θεός. Ὁ πανάγαθος Θεός. Ἐκ Θεοῦ. Δόξα σοι ὁ Θεός. Ὁ κύριος τοῦ παντός. Ὁ ποιητὴς τοῦ παντός. Ὁ πανταχοῦ παρών. Ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου. Ὁ λυτρωτής. Ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ. Ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου. Ἡ Παναγία. Ἡ Θεοτόκος. Ἡ Θεομήτωρ. Θρησκεία. Θρῆσκος. Θρησκευτικὰ μαθήματα. Θρησκευτικὴ ὁμιλία. Θεολόγος. Θεολογία. Χριστιανός. Χριστιανικὴ ἐκκλησία. Ὀρθόδοξος ἐκκλησία. Δυτικὴ ἐκκλησία. Καθολικὴ ἐκκλησία. Ἐκκλησία τῶν διαμαρτυρομένων. Ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ. Ὁ μητροπολιτικὸς ναός. Ναὸς τρισυπόστατος. Τὸ Ἅγιον βῆμα. Ἡ Ἁγία τράπεζα. Ὁ νάρθηξ. Ἡ Ὡραία πύλη. Ὁ ἄμβων. Εἰκόνες. Εἰκονοστάσιον. Γυναικωνίτης. Πολυέλαιος. Ἐξαπτέρυγα. Ἐπιτάφιος. Ὁ Πανάγιος τάφος. Ἱερὰ σύνοδος. Οἰκουμενικὴ σύνοδος. Συνοδικός. Θαῦμα. Θαυματουργός ».

« Προφήτης. Προφητεία. Πρσφητεύω. Πατριάρχης. Τοποτηρητὴς τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου. Ἀρχιεπίσκοπος. Μητροπολίτης. Ἀρχιερεύς. Ἐπίσκοπος. Ἔξαρχος. Ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος. Ἱεροκῆρυξ. Ἀρχιμανδρίτης. Ἡγούμενος. Πρωτοσύγγελος. Πρωθιερεύς. Ἱερεύς. Ἱερωμένος. Ἱερατεῖον. Ἐφημέριος. Κληρικός. Πνευματικός. Σακελλάριος. Μακαριώτατος. Σεβασμιώτατος. Πανιερώτατος. Αἰδεσιμώτατος. Αἰδέσιμος. Μοναχός. Ἀσκητής. Ἐρημίτης. Μοναχικὸς βίος. Χειροτονία. Ἐχειροτονήθη. Ἐτέθη εἰς ἀργίαν. Λειτουργία. Ἀρχιερατικὴ λειτουργία. Συλλείτουργον. Ὄρθρος. Ἑσπερινός. Παράκλησις. Δέησις. Χερουβικόν. Τὸ κοινωνικόν. Τὰ Ἅγια. Ἡ ἀπόλυσις. Τὸ ἀπόδειπνον. Ἀρτοκλασία. Μνημόσυνον. Δοξολογία. Λιτανεία. Ὁ ἀκάθιστος ὕμνος. Οἱ χαιρετισμοί ».

« Τὰ ἄχραντα μυστήρια. Τὸ βάπτισμα. Τὸ χρῖσμα. Τὸ εὐχέλαιον. Ἡ βάπτισις. Κολυμβήθρα. Ἅγιον μῦρον. Θεία μετάληψις. Θεία κοινωνία. Θὰ κοινωνήσω. Νηστεία. Θὰ νηστεύσω. Θὰ μεταλάβω. Ἡ ἐξομολόγησις. Θὰ ἐξομολογηθῶ. Ἀπόστολοι. Ἑορτή. Ἀργία. Χριστούγεννα. Νέον ἔτος. Θεοφάνεια. Τὸ τριῴδιον. Ἡ σύναξις τῆς Παναγίας. Τῆς Ὑπαπαντῆς. Τοῦ Προδρόμου. Κυριακὴ τῶν Βαΐων. Ἡ ἑβδομὰς τῶν παθῶν. Ἡ σταύρωσις. Τὸ Πάσχα. Τῆς ἀναστάσεως. Χριστὸς ἀνέστη. Ἀληθῶς ἀνέστη. Τὰ εἰσόδια. Τῆς Ἀναλήψεως. Τῆς Πεντηκοστῆς. Τῆς ἁγίας Τριάδος. Τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τῆς μεταμορφώσεως. Τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Τῆς Ζωοδόχου πηγῆς. Τῶν Ἁγίων πάντων. Τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος. Τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Τῆς Σταυροπροσκυνήσεως. Ἡ Ἁγία Γραφή. Ἡ Παλαιὰ διαθήκη. Ἡ Καινὴ διαθήκη. Ἡ κηδεία. Ἡ ἐκφορά. Ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία. Ὁ τελευταῖος ἀσπασμός. Ὁ ἀποθανὼν δεδικαίωται. Αἰωνία ἡ μνήμη. Ἐπικήδειος λόγος. Ἐπιτάφιος λόγος. Μακαρία ἡ ὁδός. Ὁ τάφος. Ἡ ταφή. Τὸ νεκροταφεῖον. Τὸ σκήνωμα τοῦ ἁγίου. Ἅγια λείψανα ».

« Τὸ ῥόδον τὸ ἀμάραντον. Ἐκκλησιαστικὸν ἆσμα. Ὕμνος. Ὑμνοῦμέν σε. Ὑμνογράφος. Ὑμνῳδός. Αἶνος. Αἰνεῖτε αὐτόν. Πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν Κύριον. Ψάλλω.

Ψαλμός. Ψαλμῳδία. Ψάλτης. Πρωτοψάλτης. Εὔχομαι. Προσεύχομαι. Προσευχή. Προσκυνῶ. Προσκύνησις. Προσκυνητής. Εἰσάκουσόν μου, Κύριε. Κύριε ἐλέησον. Μνήσθητί μου, Κύριε. Σοί, Κύριε. Μέγας εἶ, Κύριε. Ὕψιστε Κύριε. Δόξα σοι, Χριστέ, ὁ Θεός. Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου. Εἰς πολλὰ ἔτη. Δόξα ἐν ὑψίστοις Δόξα σοι ὁ Θεός. Σῶσον ἡμᾶς. Διαφύλαξον ἡμᾶς. Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι. Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Γενηθήτω τὸ θέλημά σου. Εὐλογοῦμέν σε. Εὐλογητὸς ὁ Θεός. Εὐλογία Κυρίου. Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος. Ὁ εὐλογήσας τοὺς πέντε ἄρτους. Εὐλόγησον, Δέσποτα. Προσκυνοῦμέν σε. Δοξολογοῦμέν σε. Θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου. Ἀγάπα τὸν πλησίον σου. Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ἀγρὸν ἠγόρασε. Ἔχε με παρῃτημένον. Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. Τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα. Τὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ. Πλούσια τὰ ἐλέη σου. Ἐλέησόν με ὁ Θεός ».

« Θεία πρόνοια. Θεῖος λόγος. Θεῖον δῶρον. Θεία χάρις. Θεία δίκη. Ματαιότης ματαιοτήτων. Ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται. Καὶ ἔσονται οἱ ἔσχατοι πρῶτοι καὶ οἱ πρῶτοι ἔσχατοι. Ἴδε ὁ ἄνθρωπος. Ἀντὶ τοῦ μάννα χολήν. Ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος. Χαῖρε ὕψος δυσανάβατον. Χαῖρε βάθος δυσθεώρητον. Ἀκούεις τί σοῦ καταμαρτυροῦσιν ; Ὁ ἄσωτος υἱός. Τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον. Ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ. Ὁ μόσχος ὁ σιτευτός. Τὸ κήρυγμα. Κηρύττει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ».

« Ὁ νυμφίος. Θὰ μείνῃ ἔξω τοῦ νυμφῶνος. Δὲν ἔχω ἔνδυμα γάμου. Αἱ μωραὶ παρθένοι. Δεῦτε λάβετε φῶς. Χριστὸς ἀνέστη. Διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων. Φρῖξον, ἥλιε. Θὰ τοῦ ψάλλω τὸν ἐξάψαλμον. Τοῦ ἔψαλε τὸν ἀναβαλλόμενον. Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω. Ματαιότης ματαιοτήτων. Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται. Ἀγαθὸς Ἰσραηλίτης. Τὰ ἀγαθὰ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Ἰσαάκ. Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. Νίπτω τὰς χεῖρας. Ἔχω καθαρὰν τὴν καρδίαν. Ὕπνον ἐλαφρὸν καὶ πάσης σατανικῆς φαντασίας ἀπηλλαγμένον. Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι. Ἄξιος ὁ μισθός σου. Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, δέσποτα. Ἔφαγε παρὰ μίαν τεσσαράκοντα. Τὰ ἐμὰ σὰ καὶ τὰ σὰ ἐμά. Οὐκ ἠβουλήθη συνιέναι. Ἄδηλα καὶ κρύφια. Ἔχε τὴν εὐχήν μου. Οὐκ ἔχει, ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ. Νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησε. Τῶν παθῶν σου τὸν τάραχον. Πανταχοῦ παρών. Ἡ ἐσχάτη πλάνη. Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Εἰρήνη ὑμῖν. Εἰρήνη πᾶσι. Τετέλεσται ».

« Τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος. Μαρτυρῶ. Ἐμαρτύρησα. Μαρτυρικὸς θάνατος. Ἁμαρτία. Ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις. Ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι. Ἥμαρτον. Ἁμαρτωλός. Οὐδεὶς ἀναμάρτητος. Ὁ ἀναμάρτητος τὸν λίθον πρῶτος βαλέτω. Τὸ μαρτύριόν μου. Ἡ μέλλουσα ζωή. Ὁ παράδεισος. Ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Ἡ κόλασις. Τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον. Ὁ διάβολος. Ὁ σατανᾶς. Ὁ πειρασμός. Ὁ τρισκατάρατος. Οἱ πρωτόπλαστοι. Τὸ ξύλον τῆς γνώσεως. Ὁ ἀπηγορευμένος καρπός. Τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα. Ἥμαρτον. Κατάρα. Ἀνάθεμα. Ἀφορισμός. Μετάνοια. Συγχώρησις. Ἄφεσις ἁμαρτιῶν. Ὁ κατακλυσμός. Ἡ κιβωτὸς τοῦ Νῶε. Αἱ δέκα ἐντολαί. Ὁ παραβάτης τῶν ἐντολῶν ».

« Τὸ ἐκκλησίασμα. Ἡ ἀκολουθία. Τὸ ποίμνιον. Ἡ ἐνορία. Οἱ πιστοί. Πιστεύω. Πίστευε καὶ μὴ ἐρεύνα. Ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. Ἡ ἀπιστία θάνατον γεννᾷ. Ὁ ἄπιστος Θωμᾶς. Ὁ σταυρός. Ἡ σταύρωσις. Ὁ ἐσταυρωμένος. Οἱ σταυρωθέντες λῃσταί. Σταυρικὸς θάνατος. Θὰ ἄρω τὸν σταυρὸν τοῦ μαρτυρίου. Ἡ ἀποκαθήλωσις. Τῆς σταυροπροσκυνήσεως. Θὰ θέσω τὸν δάκτυλόν μου ἐπὶ τὸν τύπον τῶν ἥλων. Τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Τὸν ἐσταύρωσε ».

« Ἐν μέσῳ δύο λῃστῶν. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός. Ἐν τῷ Ἅδῃ οὐκ ἔστι μετάνοια. Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ. Εἰς πολλὰ ἔτη, δέσποτα. Ἐκ Θεοῦ. Ὁ κατελθὼν ἐξ οὐρανῶν. Ἐκ Πνεύματος ἁγίου. Πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς Παύλου. Πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Κατὰ τὰς Γραφάς. Κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν. Διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰου-

δαίων. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους. Δι' εὐχῶν σας. Μετὰ τῶν ἁγίων ἀνάπαυσον. Μετὰ δόξης. Ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Μετὰ θάνατον. Ὡς ἐν τῷ οὐρανῷ, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλία. Ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου. Πρόβατον ἐπὶ σφαγήν. Οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ σέ. Ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν πτερύγων σου. Πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν. Τὸν σταυρωθέντα ὑπὲρ ἡμῶν. Ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου. Μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος. Κατήχησις. Κατηχηταί. Κατηχητικὸν σχολεῖον».

Τὰ στοιχεῖα ταῦτα, ἅτινα ἀντλεῖ ἡ καθαρεύουσα ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης, εἰσρέουσιν ἀβιάστως καὶ ἢ προσλαμβάνονται ἀμετάβλητα ἢ ὑφίστανται ἐλαφρὰς μεταβολάς, προσαρμοζόμενα εὐχερῶς πρὸς τὸν μηχανισμὸν τῆς νέας ἡμῶν γλώσσης καὶ ἀφομοιούμενα, χωρὶς νὰ ἐπιφέρωσιν εἰς αὐτὴν μεταμορφώσεις, οὐδὲ νὰ μεταβάλλωσι τὴν οἰκοδομίαν της. Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν χρησιμοποιοῦνται αἱ φράσεις αὗται ὑπὸ τῶν μεμορφωμένων, βαθμηδὸν δ' ἐξαπλοῦνται εἰς τὰ στόματα ὅλων τῶν τάξεων τοῦ λαοῦ, διατηροῦσαι ὅλον τὸ ἀρχικὸν αὐτῶν ἄρωμα καὶ τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν γλωσσικὴν ἀρτιότητα. Τελεῖται δ' ἀβίαστος χρῆσις αὐτῶν οὐ μόνον ἐν κυριολεξίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ποικίλαις παραλλαγαῖς καὶ μεταφορικαῖς ἐκφράσεσι. Πολλαὶ δὲ τῶν φράσεων τούτων προσέλαβον ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαοῦ δύναμιν ἀποφθεγμάτων καὶ ρητῶν. Πλὴν δὲ τούτου πλάττονται διαρκῶς κατὰ τὸν τύπον αὐτῶν πλεῖσται νέαι φράσεις πρὸς ἐκδήλωσιν διαφόρων σχέσεων τοῦ καθ' ἡμέραν βίου.

Ἔχει ὡσαύτως ἡ καθαρεύουσα τὴν εὐχέρειαν νὰ πλάσσῃ νέα γλωσσικὰ στοιχεῖα πρὸς ἐκδήλωσιν ἀναγκῶν, τὰς ὁποίας γεννᾷ ὁ καθ' ἡμέραν βίος, χωρὶς νὰ ἀναγκάζηται νὰ παραλαμβάνῃ ταῦτα ἐκ ξένων γλωσσῶν. Τρανὰ τούτου δείγματα παρέχει ἡ ἐπισκόπησις τῆς περὶ ἡμᾶς ζωῆς καὶ κινήσεως. Οὕτως ἡ σημερινὴ ἁλματώδης ἐξέλιξις τῶν τεχνικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν ἐφαρμογῶν αὐτῶν, ἡ εἰσελθοῦσα βαθέως εἰς τὴν ζωὴν τοῦ λαοῦ, αἱ στρατιωτικαὶ καὶ ἄλλαι ἀνάγκαι, αἱ ἐκ τοῦ πολέμου καὶ ἄλλων κοινωνικῶν ζυμώσεων προελθοῦσαι, διέπλασαν νέας συνθήκας καὶ ἐπέβαλον τὴν δημιουργίαν πληθύος νέων ὅρων καὶ ἐκφράσεων. Τοὺς πλείστους δὲ τῶν ὅρων τούτων δανείζονται καὶ αὐταὶ αἱ ξέναι γλῶσσαι ἐκ τῆς ἑλληνικῆς. Ἡ καθαρεύουσα λοιπὸν ἢ εὑρίσκει αὐτοὺς ἑτοίμους ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ ἢ πλάττει καὶ δημιουργεῖ αὐτοὺς εὐχερέστατα. Τοῦτο δὲ εἶναι ἀδύνατον εἰς τὴν δημοτικήν, ἥτις πᾶσαν λέξιν, τὴν ὁποίαν δανείζεται ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, πάντα νέον ὅρον εἶναι ἠναγκασμένη νὰ τὸν ὑποβάλῃ εἰς μεταπλάσεις καὶ ἀκρωτηριασμούς, ἵνα προσαρμόσῃ αὐτὸν πρὸς τὴν ὑποτυπώδη γραμματικήν της.

Ἐπὶ παραδείγματι σήμερον συναντῶμεν καθ' ἑκάστην ἐν συχνοτάτῃ χρήσει εἰς τὸ στόμα ἀνθρώπων ὅλων τῶν τάξεων τοῦ λαοῦ ἡμῶν ποικίλας ἐκφράσεις καὶ γλωσσικοὺς σχηματισμούς, τοὺς ὁποίους οὐδεμία ἄλλη γλῶσσα ἀποδίδει τελειότερον τῆς ἡμετέρας. Παραθέτομέν τινας ἐκ τῶν εἰσαχθέντων στρατιωτικῶν ὅρων, οἱ ὁποῖοι προχείρως ἔρχονται εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν.

Στρατοῦ ξηρᾶς. Πεζικόν. Ἱππικόν. Πυροβολικόν. Μηχανικόν. Στρατὸς μηχανοκίνητος. Σῶμα στρατοῦ. Μεραρχία. Ταξιαρχία. Σύνταγμα. Τάγμα. Λόχος. Οὐλαμός. Διμοιρία. Μοῖρα πυροβολικοῦ. Πυροβολαρχία. Ἴλη ἱππικοῦ. Ὄρχος αὐτοκινήτων. Στρατάρχης. Στρατηγός. Διοικητής. Ἐπιτελάρχης. Ταξίαρχος. Ταγματάρχης. Λοχαγός. Ἴλαρχος. Ὑπασπιστής. Ἐπιλοχίας. Λοχίας. Ἐπίθεσις. Ἀντεπίθεσις. Ἔφοδος. Ἄμυνα. Μάχη ἀμυντική. Πυρά. Προώθησις στρατοῦ. Διείσδυσις εἰς τὰς γραμμὰς τοῦ ἐχθροῦ. Ἐπέλασις ἱππικοῦ. Ἡ ἐπίθεσις ἐχαλαρώθη. Διάσπασις τοῦ μετώπου. Πολιορκία. Προγεφύρωμα. Κανονικὴ ὑποχώρησις. Ἄτακτος ὑποχώρησις. Σύμπτυξις τοῦ μετώπου. Εὐθυγράμμισις τοῦ μετώπου. Κατέθεσαν τὰ ὅπλα. Παρεδόθησαν ἄνευ ὅρων. Ἐσυνθηκολόγησαν. Αἰχμάλωτοι. Λιποτάκται. Αὐτόμολοι. Λάφυρα.

Φυγή. Μάχη φθορᾶς. Κύκλωσις. Πρόχωμα. Ὅπλα. Πυροβόλα. Πολυβόλα. Ὁλμοβόλα. Μυδραλλιοβόλα. Τεθωρακισμένα ἅρματα. Ἐφ' ὅπλου λόγχη. Ὀβίδες. Βλήματα. Σφαῖραι πολυβόλου. Συρματόπλεγμα. Ἐμπροσθοφυλακαί. Βόμβα ἀτόμου. Ἐφεδρεῖαι. Πολεμικαὶ ἐγκαταστάσεις. Στρατόπεδον συγκεντρώσεως. Καταυλισμός. Κατασκήνωσις. Πυροβολεῖον. Πύραυλοι κ.τ.λ.

Ναυτικοῦ : Στόλος. Μοῖρα. Νηοπομπή. Ἐφοδιοπομπή. Ναύαρχος. Πλοίαρχος. Πλωτάρχης. Κυβερνήτης. Σημαιοφόρος. Θωρηκτόν. Καταδρομικόν. Ἀντιτορπιλλικόν. Ὑποβρύχιον. Τορπιλλάκατος. Τορπιλλοβόλον. Ὑδροπλάνον. Ἀεροπλανοφόρον. Πλοῖον μεταγωγικόν. Κανονιοφόρος. Ναυμαχία. Τορπιλλισμός. Νάρκη. Τορπίλλη. Τορπιλλοβλητικὸς σωλήν. Βόμβαι βυθοῦ. Θραῦσμα ὀβίδος. Καταβύθισις. Κατάδυσις. Ἀνάδυσις. Περισκόπιον.

Ἀεροπορίας : Σμήνη ἀεροπλάνων. Ἀεροπορικὸς στόλος. Ἀναγνωριστικὰ ἀεροπλάνα. Ἀεροπλάνα καθέτου ἐφορμήσεως. Καταδιωκτικά. Τετρακινητήρια. Ἱπτάμενα φρούρια. Σμηναγός. Πιλότος. Ἀλεξιπτωτιστής. Ἀερομαχία. Ἀεροπορικὸν φράγμα. Στόχος. Προσγείωσις. Ἀεροδρόμιον. Συναγερμός. Καταφύγιον. Ὑπόστεγον. Ἅμαχος πληθυσμός. Βομβόπληκτος. Φωτοβολίδες. Προβολεῖς. Πύραυλος. Ἀτομικὸς ἀντιδραστήρ.

Ἄλλαι πολεμικαὶ λέξεις καὶ ἐκφράσεις : Ἐπεδόθη τελεσίγραφον. Γενικὴ ἐπιστράτευσις. Ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος. Ἀνακοινωθὲν τοῦ ἀρχηγείου τῶν ἐνόπλων δυνάμεων. Ἤρχισαν αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις. Ἔγιναν προτάσεις εἰρήνης. Διεξάγονται διαπραγματεύσεις. Κατάπαυσις ἐχθροπραξιῶν. Ἀνακωχή. Εἰρήνη. Ἐχθρός. Σύμμαχος. Σημαία. Ὅμηρος. Τραυματίας. Ἀνάπηρος πολέμου. Θῦμα πολέμου. Κρυοπαγήματα. Κληρωτός. Βοηθητικαὶ ὑπηρεσίαι. Λήγει ἡ θητεία μου. Τὰ μετόπισθεν. Ἀπόστρατος. Τιμητικὴ ἀποστρατεία. Τιμητικὴ διάκρισις. Παράσημον ἀνδρείας. Σιδηροῦς Σταυρός. Ἔχουν ἐπιτάξει τὸ σχολεῖον. Ἔγινεν ἐπίταξις τῶν σιτηρῶν. Παρέλασις.

Καὶ πάντων τῶν κλάδων τῆς διοικήσεως ἡ ὁρολογία ἐπλάσθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νόμων τῆς καθαρευούσης.

Ὡσαύτως ἅπασα ἡ ἐπιστημονικὴ ὁρολογία διεμορφώθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς καθαρευούσης. Καὶ εἶναι ἡ ὁρολογία αὕτη ἀποτέλεσμα πολυετῶν μόχθων μεγάλων ἐπιστημόνων, οἵτινες σὺν τῇ ἐπιστημονικῇ μορφώσει συνεδύαζον βαθεῖαν γνῶσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης κατὰ πάσας τὰς περιόδους τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς. Διὰ τοῦτο δὲ ἠδύναντο εὐχερῶς νὰ ἀντλῶσιν ἐξ ἀκενώτου πηγῆς πλοῦτον λέξεων καὶ ἐκφράσεων καὶ νὰ πλάττωσι νέους ἐπιστημονικοὺς ὅρους γνησίως ἑλληνικούς, ἀνταποκρινομένους εἰς τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τοῦ Ἑλλη-

νικοῦ λαοῦ. Ἡ τοιαύτη δ' ἐργασία τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων πρὸς μόρφωσιν τῆς ἐπιστημονικῆς γλώσσης, τῆς ὁποίας ἀποτέλεσμα εἶναι ἓν τῶν πολυτιμοτάτων προϊόντων τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ, τιμᾷ τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην καὶ χρησιμεύει ὡς ὑπόδειγμα καὶ εἰς τοὺς ξένους ἐπιστήμονας. Ὡς εἰκὸς δέ, οἱ ὅροι οὗτοι γίνονται ἀσπαστοὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ἀπόπειραι δὲ κατὰ καιροὺς ἐπιχειρούμεναι ὑπὸ φανατικῶν τινων πρὸς ἀντικατάστασιν ἔν τισι κλάδοις τῶν ἐπισήμων ἐν χρήσει ὅρων δι' ἄλλων ξενικῶν ἢ πλαττομένων κατὰ τοὺς κανόνας τῆς δημοτικῆς προκαλοῦσι τὴν ἀντίδρασιν τοῦ λαοῦ, συχνάκις δ' ἀπολήγουσιν εἰς τὸ γελοῖον.

Ἄλλα στοιχεῖα εἰσρέουσιν ἄφθονα εἰς τὴν καθαρεύουσαν ἐκ τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ, ὅσα ἐξῆλθον ἐκ τῆς διαλεκτικῆς των μονομερείας, ἐπεκράτησαν ἐν τῷ ζωντανῷ λόγῳ καὶ κατέστησαν πανελλήνιον κτῆμα. Εἶναι δὲ ἀνάγκη, ἵνα ἡ γραπτὴ γλῶσσα, διατηροῦσα κατὰ τὰ λοιπὰ τὸν μηχανισμὸν αὐτῆς, εἰσδέχηται καὶ τὰ στοιχεῖα ταῦτα, ἅτινα ἀσφαλίζουσιν εἰς αὐτὴν ζωὴν καὶ πλαστικότητα. Μόνον ὅταν εἰσρέωσιν εἰς αὐτὴν ρεύματα ἐκ τοῦ ἀφανοῦς, ἀλλὰ πλουσίου εἰς γλωσσικὴν τροφὴν ἐδάφους τοῦ ὁμιλοῦντος λαοῦ, ἐκφράζοντα βιοτικὰς συνθήκας καὶ σχέσεις αὐτοῦ, μόνον τότε διατηρεῖται ἡ γλῶσσα δροσερά, συγχρονισμένη, εὔκαμπτος, ζωντανή.

Ἄλλη αἰτία ἐνισχύσεως τῆς ἐπισήμου ἡμῶν γλώσσης προέρχεται ἐκ τῆς προϊούσης μορφώσεως τοῦ λαοῦ ἡμῶν. Ὡς γνωστόν, ὁ πολιτισμὸς λαοῦ τινος καὶ ἡ πνευματικὴ μόρφωσις αὐτοῦ εἶναι σπουδαιότατοι παράγοντες τῆς διαπλάσεως τῆς γλώσσης του. Ὅσῳ ὑψοῦται ἡ στάθμη τῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ καὶ προάγεται ἡ καλαισθησία αὐτοῦ, τοσούτῳ ἐνισχύεται παρ' αὐτῷ, τρόπον τινὰ ἐνστίκτως, ἡ τάσις προσεγγίσεως πρὸς τὴν πέριξ αὐτοῦ χρησιμοποιουμένην γλῶσσαν ὑπὸ τῶν μεμορφωμένων καὶ εὖ ἠγμένων. Καί, ὅπως διὰ τῆς μορφώσεως λεπτύνονται τὰ ἤθη καὶ ἐξευγενίζονται οἱ τρόποι τοῦ ἀνθρώπου, οὕτω καλλιεργεῖται δι' αὐτῆς καὶ ὑψοῦται καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ. Ἀφ' ἑτέρου δὲ μετὰ τῆς ἀπομιμήσεως τῆς τοιαύτης γλώσσης διδάσκεται ὁ λαὸς καὶ τῶν τρόπων καὶ τῶν ἠθῶν τὴν λεπτότητα καὶ ἐξημερώνεται καὶ ἐξευγενίζεται. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται σήμερον κατὰ τρόπον ἔκδηλον παρὰ τῷ λαῷ ἡμῶν. Ἡ γλῶσσα αὐτοῦ, ὅσῳ μᾶλλον οὗτος παιδεύεται, τείνει πρὸς καλλιέπειαν καὶ φιλοτιμεῖται ὁ λαὸς ἡμῶν νὰ ρυθμίζῃ τὸν λόγον του πρὸς τὸν λόγον τῆς ἐκλεκτῆς κοινωνίας καὶ φροντίζει νὰ πλουτίζῃ τὸν γλωσσικόν του θησαυρόν, προσλαμβάνων λέξεις καὶ φράσεις τῆς γλώσσης τῶν μεμορφωμένων καὶ ἀντικαθιστῶν δι' αὐτῶν τὰ κενά, τὰς ἀτελείας, τὰ διαλεκτικὰ στοιχεῖα τῆς οἰκογενειακῆς του γλώσσης.

Προσεκτικὴ παρακολούθησις εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὰ λαϊκὰ κέντρα τῶν συνδιαλέξεων τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ δεικνύει, ὅτι ἡ γλῶσσα αὐτῶν πλουτίζεται, καθαίρεται καὶ λεπτύνεται ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν μετ' ἀπιστεύτου εὐκολίας καὶ ταχύτητος. Ὁ ἀκροώμενος συζητήσεων κατωτέρων

ἐπαγγελματιῶν, ἐργατῶν, ὑπηρετριῶν ἐκπλήσσεται ἀκούων χρησιμοποιουμένας ὑπ' αὐτῶν ἑλληνικωτάτας λέξεις, λαξευτὰς φράσεις, ἀψόγους γραμματικοὺς τύπους, καθόλου γλῶσσαν πολὺ ἀνωτέραν καὶ καλλιεπεστέραν ἐκείνης, τὴν ὁποίαν χρησιμοποιεῖ μεγάλη μερὶς τῶν παρ' ἡμῖν νεωτέρων λογοτεχνῶν. Πρὸς τοιαύτην δὲ κάθαρσιν τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ παρέχουσιν ἐξαιρετικὴν ἐπικουρίαν ὁ πέριξ αὐτοῦ βίος, ἡ Ἐκκλησία, ὁ τύπος, τὸ ραδιόφωνον, αἱ διαλέξεις, τὰ εἰς ὀρθὴν γλῶσσαν γεγραμμένα βιβλία καὶ ὑπὲρ πάντα ἡ ἔμφυτος πρὸς τὸ καλὸν ροπὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Κατὰ περίεργον δὲ τρόπον κύριοι συντελεσταὶ τοῦ καθαρμοῦ τούτου τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ εἶναι οἱ δημοτικισταὶ πολιτικοὶ καὶ οἱ δημοτικισταὶ συγγραφεῖς, οἵτινες λησμονοῦντες τὰς θεωρητικὰς περὶ τῆς γλώσσης ἀρχάς των χρησιμοποιοῦσι τὴν καθαρεύουσαν ἐν τῷ λόγῳ των οὐ μόνον τῷ γραπτῷ, ἀλλὰ καὶ τῷ προφορικῷ. Ἀληθῶς τὰ συγγράμματα τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν εἶναι πρότυπα καθαρότητος καὶ αὐστηρότητος γλώσσης. Οὕτω καθίστανται συντελεσταὶ πολύτιμοι ἐνισχύσεως τῆς καθαρευούσης, εἰ καὶ ἐξ ἑτέρου παρέχουσιν ἑαυτοὺς ὄχι ἀξιοζήλευτον παράδειγμα ἐσωτερικῆς διασπάσεως, διαφωνίας μεταξὺ ἰδεῶν καὶ πράξεων, συγκρούσεως μεταξὺ τοῦ γινώσκειν καὶ τοῦ βούλεσθαι.

Οὕτως ἡ καθαρεύουσα, καίπερ δεινῶς πλησσομένη σήμερον ἀπὸ πολλῶν πλευρῶν, πλουτίζεται, ἁπλοποιεῖται καὶ διεισδύει καθ' ἑκάστην ὁλοὲν βαθύτερον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ. Συντελεῖται δὲ τοῦτο αὐτομάτως, ἐν ᾧ ἀντιθέτως ὁ πλουτισμὸς τῆς δημοτικῆς, ἀναγκαζομένης νὰ προσλαμβάνῃ ἑτερογενῆ στοιχεῖα, ἀπαιτεῖ μεγάλους κόπους καὶ μόχθους. Τοιουτοτρόπως δὲ ἐκεῖνο, ὅπερ ἀρνοῦνται νὰ πράξωσι παρ' ἡμῖν τὸ σχολεῖον καὶ ἡ λογοτεχνία, κατορθοῦται κατὰ τρόπον θαυμαστὸν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἄλλων ἐξ ἴσου σπουδαίων παραγόντων, οἷοι εἶναι ἡ οἰκογένεια, ἡ Ἐκκλησία, ὁ τύπος, ὁ στρατός, τὸ δικαστήριον, τὸ βουλευτήριον, ἡ ὅλη διοίκησις, τὸ ραδιόφωνον, τὸ βιβλίον, ἡ ἐπιστήμη καὶ ὑπὲρ πάντα ὁ βίος καὶ ἡ ἐν αὐτῷ ἀβίαστος ἀμοιβαία ἐπικοινωνία τῶν ἀνθρώπων. Οὕτω συντελεῖται παρ' ἡμῖν εὐεργετικὴ γλωσσικὴ ζύμωσις, ἀδιάκοπος φυσικὴ ἀλληλεπίδρασις γραφομένης καὶ ὁμιλουμένης, ἥτις ὑπισχνεῖται τὰ ἄριστα τῶν ἀποτελεσμάτων.

Αὕτη δὲ ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ Κράτους, τῆς ὁποίας τὴν συστηματικὴν διδασκαλίαν ὀφείλει, ὡς εἴπομεν, νὰ ἀναλαμβάνῃ τὸ σχολεῖον, διαφέρει, ὡς εἰκός, μεγάλως καὶ κατὰ τὸν θησαυρὸν τῶν λέξεων καὶ κατὰ τὴν κλίσιν αὐτῶν καὶ κατὰ τὴν συντακτικὴν πλοκὴν αὐτῶν τῆς κοινότερον λαλουμένης ἐν τῇ καθ' ἡμέραν ἀναστροφῇ, τὴν ὁποίαν χρησιμοποιοῦσι καὶ οἱ μὴ φοιτήσαντες εἰς τὸ σχολεῖον παῖδες. Τοῦτο δὲν συμβαίνει μόνον παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ παρατηρεῖται ἐν πάσαις ταῖς γλώσσαις τῶν πεπολιτισμένων λαῶν. Πανταχοῦ ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τῆς ὑπὸ τοῦ λαοῦ λαλουμένης καὶ τῆς γραφομένης γλώσσης. Εἰς πολλὰς δὲ τῶν πεπολιτισμένων χωρῶν εἶναι ἡ ἀπό-

στασις μεταξὺ τῶν δύο τούτων γλωσσῶν πολὺ μεγαλυτέρα ἐκείνης, ἥτις χωρίζει παρ' ἡμῖν τὴν καθαρὰν γλῶσσαν τῶν μεμορφωμένων ἀπὸ τῆς δημώδους.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ ΤΩΝ ΑΠΑΙΤΗΣΕΩΝ

Θὰ ἠδυνάμην νὰ παραθέσω ὁμοίας γνώμας πληθύος ἄλλων παιδαγωγῶν, ψυχολόγων, γλωσσολόγων ἐκ πάντων τῶν πεπολιτισμένων λαῶν τοῦ κόσμου, διότι τὸν σκοπὸν τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας ἔχουσι κοινὸν πάντα τὰ κράτη καὶ ἐφαρμόζονται πανταχοῦ ὅμοια μέτρα πρὸς περιφρούρησιν τῆς γλώσσης. Ἐξ αὐτῶν δὲ διδασκόμεθα ἰδίᾳ, ποία εἶναι ἡ ὀρθὴ ἄποψις περὶ γλωσσικῆς διδασκαλίας καὶ ποία ἡ θέσις τῆς δημώδους γλώσσης ἐν τῷ σχολείῳ. Κατ' αὐτὴν ἡ διδακτέα συστηματικῶς ἐν τῷ σχολείῳ μητρικὴ γλῶσσα δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλη παρὰ ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ Κράτους. Ταύτης τὴν γραμματικὴν πρέπει νὰ μανθάνωσιν οἱ μαθηταὶ κατὰ τρόπον συστηματικόν, εἰς αὐτὴν πρέπει νὰ εἶναι γεγραμμένα τὰ ἀναγνωστικὰ καὶ τὰ λοιπὰ σχολικὰ βιβλία, αὕτη πρέπει νὰ χρησιμοποιῆται κατὰ τὴν διδασκαλίαν. Ἡ γλῶσσα δέ, τὴν ὁποίαν κομίζουσιν οἱ μαθηταὶ ἐκ τοῦ οἴκου, χρησιμοποιεῖται εἰς μόνας τὰς κατωτέρας τάξεις ὡς μέσον ἐπικουρικὸν πρὸς διευκόλυνσιν τῆς διδασκαλίας καὶ ἀβίαστον ἄνευ ἁλμάτων ὕψωσιν τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ Κράτους.

Ἡ ἐπίτευξις ὅμως τῶν σκοπῶν τῆς συστηματικῆς ἐν τῷ σχολείῳ διδασκαλίας τῆς μητρικῆς γλώσσης, τοὺς ὁποίους ἀνεπτύξαμεν ἐν τοῖς προηγουμένοις, παρέχει μεγάλας δυσχερείας καὶ προϋποθέτει τὴν ὕπαρξιν βαθείας ψυχολογικῆς μορφώσεως καὶ διδακτικῆς ἐμπειρίας παρὰ τοῖς διδάσκουσι τὸ μάθημα τοῦτο. Οὗτοι ὀφείλουσι νὰ καθαίρωσι καὶ πλουτίζωσι τὴν γλῶσσαν τῶν μαθητῶν, νὰ θέτωσιν ἐκποδὼν τὰς ποικίλας αὐτῆς ἀτελείας περὶ τὴν προφοράν, τὴν χρῆσιν τῶν λέξεων, τὴν οἰκοδομίαν τοῦ λόγου κ.τ.λ., καὶ ἀναβιβάζωσιν αὐτοὺς ἐκ τῆς ἀτελοῦς διαλέκτου, τῆς ὁποίας τυγχάνουσι κάτοχοι, εἰς τὴν κανονικὴν καὶ πλουσίαν γλῶσσαν, τῆς ὁποίας ποιοῦνται χρῆσιν αἱ μεμορφωμέναι τάξεις ἰδίᾳ ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ.

Ἀλλ' ἡ μετάβασις αὕτη ἀπὸ τῆς παιδικῆς γλώσσης εἰς τὴν τῶν μεμορφωμένων πρέπει νὰ τελῆται οὐχὶ ἀποτόμως, ἀλλὰ βαθμιαίως καὶ ἀβιάστως. Τὸ σχολεῖον ὀφείλει ἀφορμώμενον πάντοτε ἀπὸ τοῦ γλωσσικοῦ ἐπιπέδου, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκει τὸν παῖδα, νὰ προάγῃ αὐτὸν γλωσσικῶς κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ παρεμβάλλωνται δυσχέρειαι εἰς τὴν παιδικὴν ἔκφρασιν καὶ μὴ ἀνακόπτηται ἡ φυσικὴ τάσις, τὴν ὁποίαν ἤδη πρὸ τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεως αὐτοῦ ἔχει ἀποκτήσει ὁ παῖς, πρὸς τὸ διαλέγεσθαι ἐλευθέρως περὶ πραγμάτων καὶ γεγονότων κειμένων ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἐμπειρίας του.

Ἀνακεφαλαιοῦμεν ἤδη τὰς ἀνωτέρω διατυπωθείσας ἀρχάς.

1. Δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ καταστῇ ἡ δημώδης γλῶσσα ὑποκείμενον συστηματικῆς διδασκαλίας, διότι οὐδαμοῦ τοῦ κόσμου διδάσκεται ἐν τοῖς σχολείοις, ὡς οὖσα πτωχή, ἀκαλλιέργητος, πολύμορφος καὶ ἀσυστηματοποίητος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀνεπαρκὴς πρὸς ἔκφρασιν λεπτοτέρων διανοημάτων. Τὸ σπουδαιότατον δὲ εἶναι, ὅτι στερεῖται σταθεροῦ γραμματικοῦ καὶ συντακτικοῦ μηχανισμοῦ. Συνδιδασκομένη δὲ παραλλήλως πρὸς τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν θὰ γεννᾷ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ παιδὸς σύγχυσιν καὶ θὰ παρακωλύῃ τὴν γλωσσικὴν ἐξέλιξιν αὐτοῦ.

2. Σκοπὸς τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας εἶναι νὰ προαγάγῃ τὴν γλωσσικὴν ἐξέλιξιν τῶν παίδων, ἀνυψοῦσα αὐτοὺς ἀβιάστως καὶ μεθοδικῶς ἐκ τῆς διαλεκτικῆς γλώσσης αὐτῶν εἰς τὴν ὀρθοεπῆ γραφομένην γλῶσσαν τῶν πεπαιδευμένων, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν ἐργασία αἰώνων, ἥτις εἶναι ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ Ἔθνους καὶ δι' ἧς ἐκδηλοῦται ἡ πνευματικὴ ζωὴ αὐτοῦ.

3. Κυριώτατα πρὸς τοῦτο μέσα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

α) Νὰ πλουτίζῃ τὸν γλωσσικὸν θησαυρὸν τῶν παίδων διὰ λέξεων τῆς ἐθνικῆς γλώσσης, ἀντικαθιστῶσα πᾶσαν διαλεκτικὴν καὶ ξενικὴν λέξιν.

β) Νὰ ἐθίζῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ὀρθὴν προφορὰν τῶν λέξεων, καὶ δὴ καὶ πασῶν τῶν συλλαβῶν καὶ τῶν φθόγγων ἐφαρμόζουσα καὶ πάσας τὰς ἐνδεικνυομένας φωνητικὰς ἀσκήσεις πρὸς γύμνασιν τῶν φωνητικῶν ὀργάνων.

γ) Νὰ ἀσκῇ τοὺς παῖδας μεθοδικῶς εἰς τὴν ὀρθογραφίαν.

δ) Νὰ ἐθίζῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ὀρθὴν χρῆσιν τῶν λέξεων τὴν κυριολεξίαν καὶ τὴν φραστικὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν ἀποφυγὴν μεταφορικῶν ἐκφράσεων.

ε) Νὰ παρέχῃ καὶ διδάσκῃ συστηματικῶς τοὺς μᾶλλον εὐχρήστους γραμματικοὺς τύπους ἀποφεύγουσα κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν πολυτυπίαν.

4. Ἡ τοιαύτη ἐπικουρία, ἡ τοιαύτη ὕψωσις τοῦ παιδὸς ἐκ τῆς διαλεκτικῆς του γλώσσης εἰς τὴν ἐπίσημον ἐθνικὴν γλῶσσαν πρέπει νὰ τελῆται οὐχὶ ἀποτόμως, ἀλλὰ βαθμιαίως καὶ ἀβιάστως. Πρὸς τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀφορμᾶται ἡ διδασκαλία ἀπὸ τῆς μητρικῆς διαλέκτου τοῦ μαθητοῦ καὶ νὰ προχωρῇ διαρκῶς καὶ βαθμιαίως ἀπὸ τοῦ γνωστοῦ εἰς τὸ ἄγνωστον.

5. Ὁ διδάσκαλος ὀφείλει ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ποιῆται χρῆσιν γλώσσης ἁπλῆς καὶ νοητῆς ὑπὸ τῶν μαθητῶν του, ἀποφεύγων λέξεις, τύπους γραμματικοὺς καὶ τρόπους ἐκφράσεως μὴ συμμέτρους πρὸς τὸ γλωσσικὸν ἐπίπεδον αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ χρησιμοποιῇ ἐν τῷ λόγῳ του γλῶσσαν ὀρθήν, ἀπηλλαγμένην γραμματικῶν σφαλμάτων, διαλεκτικῶν ἐκφράσεων, ξενισμῶν, ἀτελειῶν περὶ τὴν οἰκοδομίαν τοῦ λόγου.

6. Πρέπει νὰ ἀρχίζῃ ἐνωρίτατα ἡ προσπάθεια αὕτη πρὸς εἰσαγωγὴν τῶν παίδων εἰς τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν, *καὶ δὴ καὶ ἀπὸ τῆς κατωτάτης τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.* Εἶναι ἀπόβλητον τὸ παρ' ἡμῖν συμβαῖνον, κατὰ τὸ ὁποῖον εἰς τὰς τέσσαρας κατωτέρας τάξεις τοῦ σχολείου τούτου διδάσκεται

συστηματικῶς ἡ δημώδης, μόλις δ' ἀπὸ τῆς πέμπτης τάξεως διατίθενται ὥραί τινες πρὸς παράλληλον διδασκαλίαν τῆς ἐπισήμου γλώσσης. Οὕτω στερεοποιοῦνται κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεως τῶν παίδων ἐν τῇ συνειδήσει αὐτῶν πᾶσαι αἱ ἀτέλειαι τῆς διαλέκτου, τὰς ὁποίας ἀποβαίνει δυσχερέστατον νὰ ἀποβάλωσιν οὗτοι βραδύτερον. Οὕτω περαιτέρω διδάσκονται παρ' ἡμῖν οἱ παῖδες ὡς μητρικὴν γλῶσσαν δύο γλωσσικὰς μορφάς, διπλῆν ὀρθογραφίαν, διπλῆν κλίσιν, διπλῆν σύνταξιν, διπλοῦς τύπους καὶ διπλῆν σημασίαν τῆς αὐτῆς λέξεως. Τοῦτο οὐδαμοῦ τοῦ κόσμου συμβαίνει. Τὸ ἀποτέλεσμα δὲ εἶναι, ὅτι οὐ μόνον καταπονοῦνται οὗτοι εἰς ὑπέρμετρον βαθμόν, ἀλλὰ καὶ ἀναγκάζονται πολλάκις νὰ ἀπομανθάνωσιν ἐν τῷ γυμνασίῳ ἐκεῖνα, ἅτινα ἐδιδάχθησαν ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ. Πλὴν δὲ τούτου κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οὐδεμίαν τῶν δύο τούτων γλωσσικῶν μορφῶν κατορθοῦσι νὰ ἐκμάθωσι τελείως, ἀλλὰ ἀντὶ τούτου γεννᾶται ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν σύγχυσις. Ἡ γλωσσικὴ ἀστάθεια ἡ χαρακτηρίζουσα τοὺς συγχρόνους Ἕλληνας μαρτυρεῖ περὶ τούτου[1].

7. Ἀποκλείοντες τὴν ἰδιαιτέραν διδασκαλίαν τῆς δημώδους θεωροῦμεν ὀρθόν, ἵνα διδάσκωνται συστηματικῶς ὡς ἀναπόσπαστα τμήματα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ὅσα στοιχεῖα τῆς δημώδους εἰσεχώρησαν ἤδη εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν μεμορφωμένων τάξεων καὶ ἐγένοντο κοινῆς χρήσεως.

8. Ὀρθὸν εἶναι ὡσαύτως νὰ περιλαμβάνωνται ἐν τοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις καὶ νὰ καθίστανται γνωστὰ εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ λογοτεχνικὰ ἔργα ἢ καὶ τμήματα αὐτῶν γεγραμμένα ἐν τῇ δημώδει γλώσσῃ ὡς καὶ προϊόντα τῆς δημώδους μούσης ἄξια λόγου κατὰ τὸ περιεχόμενον ἢ τὸ λογοτεχνικὸν εἶδος, ὅπερ ἐκπροσωποῦσιν.

9. Καὶ τὰ παντὸς εἴδους σχολικὰ ἐγχειρίδια καὶ διδακτικὰ βιβλία πρέπει νὰ εἶναι συντεταγμένα συμφώνως πρὸς τὰς αὐτὰς ἀρχάς.

10. Ἐκ τῶν λεχθέντων συνάγεται προσέτι, ὅτι τὴν εὐθύνην διὰ τὴν ὀρθὴν γλωσσικὴν κατάρτισιν τῶν μαθητῶν δὲν ὑπέχει μόνος ὁ διδάσκων τὸ γλωσσικὸν μάθημα. Ἐξ ἴσου ὑπεύθυνοι εἶναι καὶ πάντες οἱ λοιποὶ διδάσκαλοι, οἵτινες ὀφείλουσι νὰ συνεργάζωνται πρὸς τοῦτο ἁρμονικῶς, ἐφαρμόζοντες τὰς αὐτὰς ἀρχὰς καὶ διὰ τῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ χρησιμοποιοῦσι, καὶ διὰ τῆς προσοχῆς, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ καταβάλλωσιν ἐν σχέσει πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν μαθητῶν των, καὶ διὰ τῶν βιβλίων, ἅτινα ἐμβάλλουσιν εἰς χεῖρας αὐτῶν.

---

1. Ὡς παρατηρεῖ ὀρθότατα διαπρεπὴς γλωσσολόγος «ἐπιστημονικῶς καὶ παιδαγωγικῶς ἀποκρούεται ὡς ἀπαράδεκτος ἡ ἐκπαιδευτικὴ διγλωσσία. Δύο καὶ περισσοτέρας ἀκόμη γλώσσας εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκμάθῃ ὁ μαθητής. Δύο γραμματικὰς ὅμως μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς γλώσσης ποτέ. Καταδικάζεται νὰ παραμείνῃ γραμματικῶς ἀκατάρτιστος, ἀνορθογράφος, ἀσύντακτος, γλωσσικῶς ἀσυνάρτητος». (Γ. Κουρμούλη, Τὸ πρόβλημα τῆς γλώσσης τῆς ἐθνικῆς μας παιδείας, σ. 31. Ἐν Ἀθήναις, 1957).

ΤΑ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ

Ἐνῷ δὲ αἱ μνημονευθεῖσαι ἀρχαὶ ἐφαρμόζονται ἐν τοῖς σχολείοις πάντων τῶν πεπολιτισμένων λαῶν, παρ' ἡμῖν ἐκράτησαν ὅλως ἀντίθετοι ἀπόψεις, ἀφ' οὗ χρόνου ἀνερριχήθησαν εἰς τὴν διοίκησιν τῆς παιδείας οἱ αὐτοκληθέντες «ἐκπαιδευτικοὶ μεταρυθμισταί». Ἡ ὅλη ἐνέργεια αὐτῶν ἐστράφη εἰς τὸ νὰ ἐπιβάλωσιν εἰς τὸ ἔθνος γλωσσικὸν ἰδίωμα, ὅπερ εἶναι τεχνητὸν κατασκεύασμα, κρᾶμα ἰδιόρρυθμον, σύμπλεγμα στοιχείων ξενικῶν καὶ διαλεκτικῶν καὶ λέξεων τῆς καθαρευούσης, αἵτινες ὅμως ἠκρωτηριάσθησαν καταλλήλως, ἵνα προσαρμοσθῶσιν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ὑπ' αὐτῶν *κανονισθείσης* γραμματικῆς.

Ἀνέτρεψαν οὗτοι πάσας τὰς ὑγιεῖς περὶ τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας ἀρχὰς καὶ κατέστησαν τὸ σχολεῖον ἀπὸ διδακτηρίου τῆς ἐθνικῆς γλώσσης ὄργανον προπαγάνδας πρὸς διάδοσιν τοῦ μαλλιαρισμοῦ. Ὡρμήθησαν ἀπὸ τῆς ἰδέας, ὅτι διὰ συστηματικῆς χρήσεως τῆς μαλλιαρῆς καὶ διδασκαλίας τῆς ὑπ' αὐτῶν κατασκευασθείσης γραμματικῆς αὐτῆς θὰ ἐξηφανίζετο ἀπὸ τῆς συνειδήσεως τῶν παίδων ἡ ὑπὸ τῶν μεμορφωμένων χρησιμοποιουμένη ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους καὶ θὰ καθίστατο τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα αὐτῶν ἡ φυσικὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα τῆς μελλούσης γενεᾶς. Καὶ πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου ἠθέτησαν πάσας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς παιδαγωγικῆς καὶ τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδός, αἵτινες πανταχοῦ χρησιμεύουσιν ὡς βάσις τῆς διδασκαλίας τῆς μητρικῆς γλώσσης ἐν τοῖς σχολείοις.

Τῆς τοιαύτης δὲ γλωσσικῆς ἀτασθαλίας τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν πολλαπλᾶ καὶ τὰ ἐπιζῶμεν ὅλοι καθ' ἑκάστην.

Οἱ ἀπόφοιτοι τῶν ἡμετέρων δημοτικῶν σχολείων ρίπτονται εἰς τὸν βίον εἰς γλωσσικὴν κατάστασιν οὐχὶ ἀνωτέραν ἐκείνης, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκοντο, ὅτε τὸ πρῶτον ἐφοίτησαν εἰς τὸ σχολεῖον. Ἐδιδάχθησαν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἐγνώριζον καὶ πρὶν φοιτήσωσιν εἰς αὐτό, καὶ ἐστερεοποίησαν ἐν τῇ συνειδήσει των πάσας τὰς ἀρχικὰς ἀτελείας τῆς γλώσσης τοῦ οἴκου.

Ἐξ ἴσου τραγικὴ εἶναι ἡ κατάστασις τῶν ἀποφοίτων τοῦ γυμνασίου. Ἐξέρχονται καὶ οὗτοι τοῦ σχολείου τούτου ἀνερμάτιστοι γλωσσικῶς καὶ οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἀδυνατοῦσι νὰ γράψωσιν ἁπλῆν ἔκθεσιν, νὰ συντάξωσι μίαν ἐπιστολήν. Ἡ τοιαύτη δὲ γλωσσικὴ ἀκαταστασία τῆς σημερινῆς γενεᾶς συνεπάγεται καὶ ἄλλα σοβαρώτερα δεινά, καθισταμένη ἡ κυρία αἰτία τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς κακοδαιμονίας, ἥτις ἤρχισε μαστίζουσα τὴν χώραν ἡμῶν.

Η ΝΕΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
Η ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ ΑΥΤΗΣ

Τὴν αὐτὴν τακτικὴν ἠκολούθησε καὶ ἡ ἐσχάτως συγκροτηθεῖσα ἐπιτροπὴ πρὸς διαμόρφωσιν τῶν παρ' ἡμῖν ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων.

Ἐν πρώτοις τὴν ἀναγγελίαν περὶ τῶν προσώπων τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην συνώδευσαν κατευθυντήριοι δηλώσεις, ὑποδεικνύουσαι τὸ ἔργον αὐτῆς. Αὗται ὅμως ἕνεκα τῆς μονομερείας καὶ τῆς ἀσαφείας αὐτῶν δύνανται νὰ προκαλέσωσι παρεξηγήσεις καὶ νὰ ὁδηγήσωσιν εἰς πλάνας.

Οὕτω λέγεται, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ τύχῃ μείζονος προσοχῆς ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς καὶ ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις καὶ ὅτι ἐλλείψει ὠργανωμένης ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως ὠθοῦνται οἱ παῖδες ὁμαδικῶς πρὸς τὴν κλασσικὴν παιδείαν μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δημιουργῶνται χιλιάδες ἀνέργων, μὴ κατεχόντων τὰ προσόντα, τὰ ὁποῖα ἀπαιτεῖ σήμερον ἡ κοινωνία.

Εἰς ταῦτα παρατηροῦμεν, ὅτι πράγματι ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις εὑρίσκεται παρ' ἡμῖν ἐν τοῖς σπαργάνοις. Ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ εὑρισκόμεθα εἰς τὴν κατωτάτην βαθμίδα συγκρινόμενοι πρὸς τὰ λοιπὰ πεπολιτισμένα ἔθνη.

Πλὴν δὲ τούτου ἡ τοιαύτη ἐπαγγελματικὴ ἔλλειψις ὀφείλεται παρ' ἡμῖν ἀποκλειστικῶς εἰς ἀβελτηρίαν τῆς πολιτείας, ἥτις οὐδεμίαν ἔλαβε πρόνοιαν πρὸς ρύθμισιν τῶν σχετικῶν ζητημάτων, ἐκ τῶν ὁποίων προέχουσιν ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς τῶν παίδων ἤδη ἀπὸ τοῦ σχολείου, ἡ ἔγερσις παρ' αὐτοῖς ἐπαγγελματικῆς συνειδήσεως, ἡ διάγνωσις τῆς ἰδιοφυΐας ἑκάστου, ἡ ἵδρυσις πυκνοῦ δικτύου ἐπαγγελματικῶν σχολείων, προπαρασκευαζόντων διὰ τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα, τῶν ὁποίων στερούμεθα κ.τ.λ.

Παρατηροῦμεν ὡσαύτως, ὅτι τῆς καταστάσεως ταύτης δὲν εἶναι αἰτία αἱ κλασσικαὶ σπουδαί, οὐδὲ πταίουσιν αὗται, ἐὰν δημιουργῶνται παρ' ἡμῖν χιλιάδες ἀνέργων, μὴ κατεχόντων τὰ προσόντα, τὰ ὁποῖα ἀπαιτεῖ σήμερον ἡ κοινωνία. Τοῦτο ὀφείλεται κατὰ κύριον λόγον εἰς τὸ μονόπλευρον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα, ὅπερ ἰσχύει παρ' ἡμῖν καὶ διὰ τὸ ὁποῖον ὑπεύθυνος εἶναι ὡσαύτως ἡ ἑλληνικὴ πολιτεία. Δὲν ἐφρόντισεν αὕτη νὰ ἀνοίξῃ διὰ τοὺς νέους πλείονας ἐκπαιδευτικοὺς δρόμους καὶ νὰ παράσχῃ εὐκαιρίαν εἰς αὐτοὺς νὰ τρέπωνται εἰς τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα ἀναλόγως τῶν κλίσεων, τὰς ὁποίας ἔχει ἕκαστος.

Ἀντὶ τούτου παρ' ἡμῖν ὑπάρχει μιὰ καὶ μόνη ἐκπαιδευτικὴ ὁδός, ἡ διὰ τοῦ γυμνασίου, καὶ εἰς αὐτὴν ἐλλείψει ἄλλης συνωθοῦνται κατ' ἀνάγκην ὅλοι οἱ νέοι, οἵτινες θέλουσι νὰ τύχωσι μορφώσεως ἀνωτέρας τῆς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν δὲ ἐκ τοῦ γυμνασίου παραμένουσιν ἄεργοι οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν, τὸ μὲν ἕνεκα τῆς πληθώρας αὐτῶν, τὸ δὲ διότι

τὸ κράτος κρατεῖ κεκλεισμένους πάντας τοὺς ἄλλους μορφωτικοὺς καὶ ἐπαγγελματικοὺς δρόμους, οἱ ὁποῖοι λειτουργοῦσιν ἀλλαχοῦ.

Καὶ εἶναι ἄδικος καὶ δύναται νὰ ὁδηγήσῃ εἰς παρεξηγήσεις ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα αἰτίασις κατὰ τῶν κλασσικῶν σπουδῶν, διότι αἱ σπουδαὶ αὗται καθ' ἑαυτὰς ἐκτὸς τῶν ἄλλων πολλαπλῶν καὶ σπουδαιοτάτων σκοπῶν, τοὺς ὁποίους ἐξυπηρετοῦσιν, ἔχουσι καὶ τὸ μέγα πλεονέκτημα, ὅτι ἀποτελοῦσι τὴν ἀρίστην προπαιδείαν πρὸς ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα. Ἡ πεῖρα πολλῶν αἰώνων ἔχει πιστοποιήσει, ὅτι ἀρτία ἐπαγγελματικὴ μόρφωσις οἰκοδομεῖται ἐπὶ πλουσίας γενικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς παιδείας. Αἱ κλασσικαὶ σπουδαὶ ἐξελίσσουσι πάσας τὰς νοητικὰς δυνάμεις καὶ προπαρασκευάζουσι σκοπιμώτατα πρὸς πᾶσαν ἐργασίαν. Ἄλλαις λέξεσι, διὰ μυρίων παραδειγμάτων ἔχει διαπιστωθῆ, ὅτι εὐδοκιμοῦσιν εἰς τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα καὶ καθίστανται δημιουργικοὶ καὶ ρηξικέλευθοι εἰς αὐτὰ ἐκεῖνοι, οἵτινες σὺν τῇ εἰδικῇ ἐπαγγελματικῇ προπαρασκευῇ καὶ πρὸ αὐτῆς ηὐτύχησαν νὰ τύχωσιν ἀνθρωπιστικῆς παιδείας, ἰδίᾳ δὲ ὅσοι ἔχουσιν ἐγκύψει εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς.

Τοὐναντίον οἱ περιορισθέντες εἰς μόνην τὴν τεχνικὴν προπαρασκευὴν δυνατὸν μὲν νὰ ἀποβῶσι καλοὶ τεχνῖται, μηχανικῶς ἐκτελοῦντες τὸ ἔργον των, οὐδέποτε ὅμως θὰ δυνηθῶσι νὰ καταστῶσι δημιουργικοὶ καὶ ἱκανοὶ νὰ ἀναπτύξωσι πρωτοβουλίαν καὶ πρωτοτυπίαν τινὰ ἐν αὐτῷ.

Διὰ τοῦτο δὲ πανταχοῦ ἐγκωμιάζεται σήμερον ἰδίᾳ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐποχὴν τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἀκούονται κραυγαὶ πρὸς ἐνίσχυσιν ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει τῶν κλασσικῶν σπουδῶν. Καὶ προέρχονται αἱ κραυγαὶ αὗται οὐ μόνον ἐκ φιλολόγων καὶ φιλοσόφων, ἀλλὰ καὶ ἐκ λογοτεχνῶν ἀξίων τοῦ ὀνόματος, πολιτικῶν, κοινωνιολόγων, ἔτι δὲ καὶ ἐξ ἐπιφανῶν ἐκπροσώπων τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δὲ τῶν ἀπαιτήσεων τούτων μεταρρυθμίζονται τὰ προγράμματα τῶν γυμνασίων καὶ καταλαμβάνει τιμητικὴν θέσιν ἐν αὐτοῖς ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς.

Πρὸς πίστωσιν τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων θὰ ἀναφέρω ἀντὶ παντὸς ἄλλου παραδείγματος τὴν ἔκκλησιν τοῦ « Διεθνοῦς ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου », τοῦ συνελθόντος κατ' Ἰούλιον τοῦ παρελθόντος ἔτους ὑπὸ τοῦ « Διεθνοῦς Γραφείου Ἀγωγῆς », τοῦ ἑδρεύοντος ἐν Γενεύῃ.

Καὶ ἡ ἔκκλησις αὕτη περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς σπουδῆς τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν καὶ ἰδίᾳ τῆς ἑλληνικῆς ἀπηυθύνθη πρὸς τὰ Ὑπουργεῖα τῆς Παιδείας πασῶν τῶν χωρῶν. Συνιστῶμεν τὴν προσεκτικὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ἐγγράφου ὑπὸ τῶν παρ' ἡμῖν διανοουμένων καὶ ἰδίᾳ ὑπὸ τῶν πολιτικῶν τῆς χώρας ἡμῶν.

Παρ' ἡμῖν δὲ ἰδιαιτέρως καὶ ἕνεκα λόγων ἐθνικῶν ἐπιβάλλεται ἡ τόνωσις τῆς ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως. Καὶ ἀντὶ νὰ βάλλωμεν κατὰ τῆς κλασ-

σικῆς παιδείας ἢ νὰ χρησιμοποιῶμεν ἐκφράσεις διφορουμένας, δυναμένας νὰ γεννήσωσι παρεξηγήσεις καὶ ὑποβοηθήσωσι τὰς προσπαθείας τῶν ὑπονομευτῶν τῆς ἐθνικῆς παιδείας, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐνισχύωμεν αὐτὴν δι' ὅλων τῶν μέσων.

Ἀλλ' αἱ κατευθυντήριοι αὗται δηλώσεις εἶναι καὶ κατὰ τοῦτο μονομερεῖς, διότι ἡ ἐκπαίδευσις ἡμῶν ἔχει καὶ πολλὰς ἄλλας πληγάς, αἱ ὁποῖαι θὰ ἔπρεπε νὰ τύχωσι προσοχῆς ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς, ἀφοῦ, ὡς εἶπον, ἀνέλαβεν αὕτη τὴν ρύθμισιν τοῦ ὅλου ἐκπαιδευτικοῦ ἡμῶν προβλήματος.

Ἀναφέρω μερικὰ ἐκ τῶν σημείων τούτων.

1) Οἱ σκοποὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας.
2) Ἡ ὀργάνωσις τῆς παιδείας.
3) Ἐκλογὴ καὶ μόρφωσις τῶν διδασκάλων τῶν διαφόρων κατηγοριῶν.
4) Ἡ διοίκησις καὶ ἐποπτεία τῆς παιδείας.
5) Ἡ γυναικεία ἐκπαίδευσις.
6) Ἡ ἐπαγγελματικὴ ἀγωγή.
7) Τὰ διδακτήρια καὶ τὰ παραρτήματα αὐτῶν.
8) Ἡ προσχολικὴ ἀγωγή.
9) Ἡ μετασχολικὴ καὶ ἐξωσχολικὴ ἀγωγή.
10) Ἡ ἀγωγὴ τῶν ψυχικῶς ἀνωμάλων καὶ ἐγκαταλελειμμένων παίδων.
11) Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ σχολαί.
12) Ἡ ἀνωτάτη ἐκπαίδευσις.

Ἤλθωμεν ἤδη εἰς τὰ πρόσωπα τὰ συγκροτήσαντα τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνετέθη ἡ ρύθμισις τοῦ ἐθνικωτάτου τῶν ἔργων, ὅπερ εἶναι συγχρόνως πολυσύνθετον καὶ δυσχερέστατον :

1. Ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς ἐτέθη πρόσωπον, τοῦ ὁποίου τὸ παρελθὸν ὑπῆρξεν ὕποπτον ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως, ὡς μαρτυροῦσιν ἐπίσημοι ἀποδείξεις, αἵτινες καὶ εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, οὐδεὶς δ' ἐτόλμησε νὰ διαψεύσῃ αὐτάς. Ὅσον καὶ ἂν φωνασκῶσιν οἱ φιλικῶς προσκείμενοι πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦτο, οὐδένα ὑγιῶς σκεπτόμενον θὰ πείσωσι, ὅτι εἶναι ἐφθαρμένα τὰ ἔγγραφα ἀνωτάτων ἀστυνομικῶν ἀρχῶν, τὰ ἀπευθυνόμενα πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως καὶ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, διὰ τῶν ὁποίων καταγγέλλονται πλεῖσται ἀντεθνικαὶ ἐνέργειαι τοῦ προσώπου τούτου, μὴ ἀναιρεθεῖσαι.

Καὶ οὐδένα σωφρονοῦντα θὰ πείσωσι τὰ ἐπιχειρήματα τῶν φωνασκούντων, ὅτι τὰ ἀνωτέρω κατορθώματα παρεγράφησαν ἕνεκα τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ μεσολαβήσαντος χρόνου καὶ δὲν δύνανται νὰ ἰσχύωσι πλέον σήμερον. Εἶναι ἀληθές, ὅτι οἱ παρ' ἡμῖν ἀριστεροὶ ἐκπαιδευτικοὶ διεκήρυξαν ὡς ἀρχὴν δῆθεν παιδαγωγικήν, ὅτι ὁ διδάσκαλος εἶναι ἐλεύθερος διὰ τὰ κοινωνικά του φρονήματα, ἀρκεῖ μόνον νὰ τηρῇ κατὰ τὴν ἐργασίαν του τοὺς κειμένους νόμους. Τὰς ἀρχὰς δὲ ταύτας διατυμπανίζουσι, διὰ νὰ τὸ ἔχωσι δίπορτον.

Διὰ νὰ δύνανται νὰ κινῶνται ἐλευθέρως πρὸς πάσας τὰς κατευθύνσεις, νὰ ἐμφανίζωνται ἔχοντες γνώμας ἐπὶ πάντων τῶν καθεστώτων, νὰ ἀναλαμβάνωσι τὴν διεύθυνσιν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν, τὰς ἀνωτάτας θέσεις ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας καὶ τῷ Ἐκπαιδευτικῷ Συμβουλίῳ καὶ αὐτὴν τὴν ὀργάνωσιν τῆς Παιδείας. Δὲν ὑποχωροῦσι πρὸ οὐδενός. Καὶ μέχρι τῶν Ἀνακτόρων ἐπιχειροῦσι νὰ ἀνέρχωνται αὐτοί, οἱ ἄσπονδοι ἐχθροὶ τῆς Βασιλείας.

Ἡ ὑγιὴς ὅμως Παιδαγωγικὴ ἄλλα πρεσβεύει. Θεωροῦσα ἐξόχως λεπτὸν τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου, διδάσκει, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται ψυχικὸς διχασμὸς μεταξὺ τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἐπαγγελματικῶν του ἐνεργειῶν. Ὅτι πρέπει νὰ εἶναι οὗτος ὁ φορεὺς τῶν διδαγμάτων αὐτοῦ, νὰ ἐνσαρκοῖ ἐν ταῖς ἐνεργείαις του τὰς ἰδέας καὶ πεποιθήσεις του καὶ νὰ ἐμφανίζῃ αὐτὰς ἐνώπιον πάντων δι' ὅλου τοῦ βίου ὑλοποιημένας καὶ ζωντανάς. Καὶ ὡς ὑπέρτατον κριτήριον τῆς ἱκανότητος ἑνὸς διδασκάλου θεωρεῖ τὴν δύναμιν τῆς πίστεως αὐτοῦ πρὸς τὴν ὀρθότητα τῶν ὑπ' αὐτοῦ διδασκομένων.

Αἱ ἀπαιτήσεις δ' αὗται, αἵτινες προβάλλονται εἰς πάντα διδάσκαλον, ἰσχύουσι κατὰ μείζονα λόγον διὰ τοὺς τιθεμένους ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Παιδείας καὶ ἀναλαμβάνοντας τὴν διοίκησιν καὶ τὴν ὀργάνωσιν αὐτῆς.

2. Ἡ συγκροτηθεῖσα ἐπιτροπὴ πρὸς κατάρτισιν οὕτω πολυσυνθέτου καὶ δυσχερεστάτου ἔργου, οἷον ἡ ἐκπόνησις τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προγράμματος τῆς χώρας, ἥτις καὶ ἀπεκλήθη «Ἐπιτροπὴ τῶν εἰδικῶν», ἀπετελέσθη ἐκ προσώπων, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων εἶναι ξένα πρὸς τὰ ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα.

Εἰς ἐπίμετρον δὲ τὸ ἔργον τοῦτο ἀποβαίνει ἔτι δυσχερέστερον, διότι ἡ παιδεία, ὡς λειτουργεῖ σήμερον παρ' ἡμῖν, ὑστερεῖ τρομακτικῶς. Μὴ παρακολουθήσασα τὰς προόδους τῆς ἐπιστήμης καὶ τὰ ἀλλαχοῦ ἐφαρμοζόμενα μέτρα ἢ ὑποστᾶσα κακώσεις ἕνεκα διαφόρων αἰτίων ἀδυνατεῖ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰς ἀνάγκας τῶν ἀτόμων καὶ τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Καὶ δὲν ἀρκοῦσιν ἡμίμετρα πρὸς ἀνόρθωσιν αὐτῆς, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀνεγείρωμεν ἐκ βάθρων τὸ ὅλον ἡμῶν ἐκπαιδευτικὸν οἰκοδόμημα.

Τοιοῦτον δὲ ἔργον μόνον εἰδικοὶ ἐπιστήμονες, γνῶσται βαθεῖς τῆς παιδαγωγικῆς καὶ τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδὸς καὶ δυνάμενοι νὰ παρακολουθήσωσι καὶ τὰ ἀλλαχοῦ συμβαίνοντα θὰ ἠδύναντο νὰ διεξαγάγωσιν.

Ἓν ἐκ τῶν ζητημάτων, περὶ τὰ ὁποῖα ἡ ἐπιτροπὴ ἠσχολήθη καὶ ὅπερ ἐνδιαφέρει ἡμᾶς κατὰ τὴν παροῦσαν μελέτην, εἶναι ὁ καθορισμὸς τῆς διδακτέας ἐν τῷ σχολείῳ μητρικῆς γλώσσης. Καὶ ὥρισεν ἡ πλειοψηφία αὐτῆς, ὅτι γλῶσσα τοῦ δημοτικοῦ σχολείου (εἰς τὰ ἀναγνωστικὰ καὶ βοηθητικὰ βιβλία, εἰς τὸ γλωσσικὸν μάθημα καὶ τὰς γραπτὰς ἐργασίας τοῦ μαθητοῦ) θὰ εἶναι ἡ δημοτική. «Καὶ ἡ γραμματικὴ τῆς γλώσσης ταύτης θὰ διδάσκηται ἐμπειρικῶς μὲν εἰς τὴν Β' καὶ Γ' τάξιν, συστηματικῶς δὲ *καὶ εἰς τακτὰς*

ὥρας εἰς τὴν Δ΄, Ε΄ καὶ Ϛ΄ τάξιν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου πρὸς τὸν σκοπόν, ὥστε οἱ ἀποφοιτῶντες τοῦ δημοτικοῦ σχολείου μαθηταὶ νὰ δύνανται νὰ χειρίζωνται τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ μας ὀρθῶς τόσον εἰς τὸν προφορικὸν ὅσον καὶ εἰς τὸν γραπτὸν λόγον των».

Οὕτως ἡ παροῦσα ἐπιτροπὴ ὑπερηκόντισε καὶ αὐτοὺς «τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς μεταρρυθμιστάς», οἵτινες καὶ κατὰ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐκυριάρχουν ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας, εἶχον περιορισθῆ νὰ εἰσαγάγωσι τὴν δημώδη γλῶσσαν εἰς μόνας τὰς τέσσαρας κατωτέρας τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

Περὶ δὲ τῆς καθαρευούσης ὁρίζουσι τὰ ἑξῆς: «Εἰς τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία τῆς Ε΄ καὶ Ϛ΄ τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου πρέπει νὰ δίδωνται εἰς τοὺς μαθητὰς κείμενα γεγραμμένα εἰς τὴν ἁπλῆν καθαρεύουσαν. *Γραμματικὴ δὲ τῆς καθαρευούσης ΔΕΝ θὰ διδάσκηται εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον συστηματικῶς*».

Κατὰ ταῦτα θεσπίζεται ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους, διδασκομένη ὡς μητρική, ἡ δημοτικὴ γλῶσσα. Ὁρίζεται ὡσαύτως, ὅτι ἡ γλῶσσα αὕτη, ἡ ἀκαθόριστος, ὡς γνωστόν, καὶ ἀδιάπλαστος ἀκόμη, ἡ στερουμένη σταθεροῦ γραμματικοῦ μηχανισμοῦ, ἡ πολύμορφος, πρέπει νὰ διδάσκηται συστηματικῶς μετὰ τῆς ἀνυπάρκτου γραμματικῆς αὐτῆς, ἡ δὲ γραμματικὴ τῆς καθαρευούσης ἀποκλείεται ἀπὸ τοῦ σχολείου. Ἐζήτησεν οὕτως ἡ πλειοψηφία τῆς ἐπιτροπῆς νὰ κρατήσῃ μακρὰν τῆς ἐπισήμου γλώσσης τοῦ κράτους ἅπαντας τοὺς φοιτῶντας εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, τ.ἔ. τὰ 9/10 τῶν κατοίκων τῆς χώρας ἡμῶν.

Ἐξαίρεσιν ἀπετέλεσαν, διαφωνήσαντα πρὸς τὰς ἐξωφρενικὰς ταύτας ἰδέας, τὰ ἑπόμενα τρία μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης, ὁ Δ. Πίππας, ὁ Χ. Φραγκίστας καὶ ὁ Ἰ. Θεοδωρακόπουλος. Οὕτως ὁ Δ. Πίππας διετύπωσε τὴν γνώμην, ὅτι μόνον ἡ καθαρεύουσα πρέπει νὰ διδάσκηται εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἡ γραμματική της. Ὁ Χ. Φραγκίστας εἶπεν, ὅτι εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον πρέπει νὰ διδάσκηται ἡ καθαρεύουσα ἀπὸ τῆς Δ΄ τάξεως καὶ νὰ διδάσκηται συστηματικῶς καὶ ἡ γραμματική της. Ὁ δὲ Ἰ. Θεοδωρακόπουλος εἶπεν, ὅτι ἡ γραμματικὴ τῆς καθαρευούσης πρέπει νὰ διδάσκηται συστηματικῶς εἰς τὰς δύο τελευταίας τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ἡ δὲ τῆς δημοτικῆς μόνον ἐξ ἀφορμῆς τῶν διδασκομένων κειμένων.

Διὰ τῶν προτάσεων τούτων τῆς πλειοψηφίας τῆς ἐπιτροπῆς πλήσσονται δεινῶς οἱ μαθηταὶ ἀμφοτέρων τῶν παρ' ἡμῖν λειτουργούντων σχολείων, τῆς τε δημοτικῆς καὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως.

Ἐν πρώτοις οἱ μαθηταὶ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ὅσοι δὲν μέλλουσι νὰ φοιτήσωσιν εἰς ἀνώτερα σχολεῖα, ἀλλὰ θὰ ἀρκεσθῶσιν εἰς μόνην τὴν μόρφωσιν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, θὰ ἐξέλθωσιν αὐτοῦ ἀνερμάτιστοι γλωσ-

σικῶς καὶ ἀνίκανοι νὰ παρακολουθήσωσι τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ τόπου. Λὲν θὰ δύνανται νὰ ἀναγνώσωσι τοὺς συγχρόνους καὶ τοὺς προγενεστέρους Ἕλληνας τοὺς γράψαντας εἰς τὴν συνήθη καθαρεύουσαν. Θὰ εἶναι ἀδύνατον εἰς αὐτοὺς νὰ λάβωσιν εἰς χεῖράς των τὸν Κοραῆν, τὸν Παπαρρηγόπουλον, τὸν Βερναρδάκην, τὸν Θερειανόν, τὸν Βυζάντιον, τὸν Ροΐδην, τὸν Βικέλαν, τὸν Βλάχον, τὸν Παπαδιαμάντην, τὸν Μωραϊτίνην, τὸν Ραγκαβῆν, τὸν Παγανέλην, τὸν Λάμπρον, τὸν Πολίτην καὶ τὸ πλῆθος τῶν τόσων ἄλλων, ὅσοι ἐλάμπρυναν τὴν νέαν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν.

Θὰ εἶναι προσέτι ἀνίκανοι οἱ παῖδες οὗτοι, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὰ $^{9}/_{10}$ τοῦ παιδικοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, νὰ κατανοήσωσι τὸ περιεχόμενον τοῦ Εὐαγγελίου καὶ νὰ παρακολουθήσωσι μετά τινος κατανοήσεως τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἱεροτελεστίας καὶ τοὺς λόγους τῶν μεγάλων ρητόρων τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἄμβωνος καὶ τοῦ Κοινοβουλίου. Δὲν θὰ δύνανται νὰ ἀναγνώσωσιν ἐφημερίδα ἢ νὰ προστρέξωσιν εἰς ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικόν, ὅπως λύσωσιν ἀπορίαν τινὰ αὐτῶν.

Διὰ τοῦ μέτρου δηλαδὴ τούτου ἐπέρχεται ἀποχωρισμὸς τοῦ πολυπληθεστέρου τμήματος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς συγχρόνου πνευματικῆς ζωῆς τοῦ Ἔθνους, ἀποκοπὴ αὐτοῦ ἀπὸ σπουδαιοτάτων στοιχείων τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως.

Ἀλλὰ τί ἄλλο ἐπιδιώκουσιν οἱ ἐχθροὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐργαζόμενοι πρὸς τοῦτο δι' ὅλων αὐτῶν τῶν δυνάμεων;

Καὶ πλεῖστα ἄλλα δεινὰ ἐπακόλουθα θὰ ἔχῃ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ μέτρου τούτου. Ἡ ἐπακολουθοῦσα γλωσσικὴ ἀναρχία καὶ ἡ μετ' αὐτῆς συνδεομένη ἀμάθεια ἢ ἡμιμάθεια θὰ ἀσκήσωσιν ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸν ὅλον ψυχικὸν βίον τῶν παίδων καὶ θὰ ἀποβῶσιν ἀνυπέρβλητον κώλυμα πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς διανοήσεως αὐτῶν καὶ ἐξέλιξιν καὶ τῶν λοιπῶν ψυχικῶν δεξιοτήτων αὐτῶν.

Τέλος δὲ τὸ ἀκανόνιστον καὶ ἀνώμαλον τῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν διὰ τοῦ μέτρου τούτου ὑποχρεοῦνται νὰ μάθωσιν οἱ μαθηταί, θὰ ἐπιδράσῃ ὀλεθρίως καὶ ἐπὶ τῶν χαρακτῆρα αὐτῶν. Καὶ δὲν ἀπομακρύνομαι τῆς ἀληθείας λέγων, ὅτι τὴν ρευστότητα καὶ ἀστάθειαν τοῦ χαρακτῆρος πολλῶν ἀνθρώπων τῆς σημερινῆς ἡμῶν κοινωνίας, τὴν αὐθάδειαν καὶ ἀτασθαλίαν, ἥτις ἤρχισεν ἐσχάτως νὰ προσλαμβάνῃ παρ' ἡμῖν τρομακτικὰς διαστάσεις, πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν κατὰ μέγα μέρος καὶ εἰς τὴν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν μεταρρυθμιστῶν κρατήσασαν παρ' ἡμῖν γλωσσικὴν ἀστάθειαν καὶ ἀναρχίαν. Τὰς ἰδιότητας δὲ ταύτας θὰ ἐνισχύσωσιν ἔτι μᾶλλον τὰ ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας τῆς σημερινῆς ἐπιτροπῆς προτεινόμενα γλωσσικὰ μέτρα.

Ἀλλὰ τὸ μέτρον τοῦτο θὰ ἐπιδράσῃ ὀλεθρίως καὶ ἐπὶ τῶν σχολείων τῆς μέσης παιδείας, ἰδίᾳ δὲ τοῦ γυμνασίου, καὶ θὰ καταστήσῃ ἀδύνατον τὴν πραγματοποίησιν τοῦ κυρίου σκοποῦ τοῦ γυμνασίου, ὅστις συνίσταται εἰς

τὴν καλλιέργειαν τῶν κλασσικῶν σπουδῶν καὶ τὴν παροχὴν τῆς δεούσης ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως εἰς τοὺς τροφίμους αὐτοῦ.

Περὶ τούτου πειθόμεθα, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὰ ἑπόμενα:

Ἡ διδασκαλία τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἔχει ἀνάγκην μακροῦ χρόνου. Ἀπαιτεῖ ἀσχολίαν ἐκτεινομένην ἐπὶ πλείονα ἔτη καὶ ἐπὶ πλείονας ὥρας καθ' ἑβδομάδα. Οὗτος δὲ εἶναι ὁ κύριος λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ φοίτησις εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο διαρκεῖ ἀλλαχοῦ μὲν ὀκτώ, ἀλλαχοῦ δὲ ἐννέα ἢ δέκα ἔτη. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον μέγα μέρος τοῦ προγράμματος τοῦ σχολείου τούτου καταλαμβάνουσι πανταχοῦ αἱ ὧραι αἱ διατιθέμεναι ὑπὲρ τῶν κλασσικῶν σπουδῶν.

Καὶ παρ' ἡμῖν ἡ γυμνασιακὴ παίδευσις διήρκει πρότερον ἑπτὰ ἔτη (τρία τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ τέσσαρα τοῦ γυμνασίου) καὶ ἐθεωροῦντο τὰ ἔτη ταῦτα ἀνεπαρκῆ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν.

Ἀφ' οὗ χρόνου ὅμως εἰσήχθη παρ' ἡμῖν ὑπὸ τῶν μεταρυθμιστῶν ἡ διμερὴς ἐκπαίδευσις, περιωρίσθη ὁ χρόνος τῶν ἐν τῷ γυμνασίῳ σπουδῶν εἰς ἓξ ἔτη. Καὶ ἐκολοβώθησαν οὕτως αἱ κλασσικαὶ σπουδαὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ γυμνασίῳ. Ὑπῆρχεν ὅμως ἀκόμη ἡ ἑπομένη διευκόλυνσις: Ἐδιδάσκετο τότε ἡ καθαρεύουσα ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ, ἥτις ἕνεκα τοῦ μηχανισμοῦ αὐτῆς καὶ τῆς στενῆς συγγενείας αὐτῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἀττικὴν διηυκόλυνε τὰ μέγιστα τὴν ἐπακολουθοῦσαν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν.

Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ὅμως τῆς διδασκαλίας τῆς δημοτικῆς εἰς πάσας τὰς τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου θὰ ἀποβῇ ἀδύνατος ἡ κατάλληλος διδασκαλία τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν εἰς τὸ κολοβὸν γυμνάσιον.

Οὕτως ἡ πλειοψηφία τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης διὰ τῶν ἀστόχων προτάσεων αὐτῆς καταφέρει δεινὸν πλῆγμα κατά τε τῆς δημοτικῆς καὶ τῆς μέσης παιδείας.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΣ